

LIETUVOS RESPUBLIKA

VYRIAUSYBĖS

PROGRAMA

Vilnius, 1993

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

N U T A R I M A S

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS

Apsvarstęs Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 straipsnio 7 punktu bei 92 straipsnio penktąja dalimi, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ 3 straipsniu, Lietuvos Respublikos Seimas n u t a r i a:

1. Pritarti Ministro Pirmininko Bronislovo Lubio pateiktai Lietuvos Respublikos Vyriausybės programai.
2. Įpareigoti Seimo Valstybės ir teisės komitetą per savaitę apibendrinti pastabas bei pasiūlymus, kuriuos pareiškė Seimo nariai, svarstydami Lietuvos Respublikos Vyriausybės programą, ir pateikti juos Vyriausybei.
3. Šis nutarimas įsigalioja nuo priėmimo.

LAIKINAI EINANTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO

PIRMININKO PAREIGAS

ČESLOVAS JURŠĖNAS

Vilnius, 1992 m. gruodžio 17 d.
Nr. I-23

Turinys

1. Lietuvos socialinė ekonominė būklė 1992 metų pabaigoje	5
2. Ekonomikos reforma	8
2.1. Ekonomikos reformos rezultatai	8
2.2. Ekonomikos reformos tobulinimo kryptys	10
2.3. Valstybinių įmonių privatizavimas	12
2.4. Kainodara, kainų ir antimonopolinė politika	13
2.5. Pinigų reforma ir tolesnis bankų sistemos reorganizavimas ..	15
2.6. Valstybės pajamų ir išlaidų balansavimas	16
2.7. Užsienio prekyba ir muitų politika	16
2.8. Užsienio investicijų skatinimas	17
3. Agrarinė reforma	19
4. Socialinė politika	21
4.1. Socialinė apsauga	21
4.2. Sveikatos apsauga	24
4.3. Kultūra ir švietimas	25
5. Ūkio restruktūravimas	26
5.1. Pagrindinių ūkio šakų perspektyvinio plėtojimo kryptys	26
5.2. Mokslo, studijų ir technologijų plėtojimas	34
5.3. Aplinkos apsauga	35
6. Užsienio politika	37
7. Krašto saugumas	40
8. Teisinė politika ir valstybinio valdymo tobulinimas	42
8.1. Teisinė politika	42
8.2. Valstybinio valdymo tobulinimas ir darbas su savivaldybėmis	43

1. LIETUVOS SOCIALINĖ EKONOMINĖ BŪKLĖ 1992 METŲ PABAIGOJE

1992 metais Lietuvos ekonomika labai pablogėjo. Tai daugiausia lėmė staigiai yrantys per ilgus dešimtmečius susiformavę ekonominiai ryšiai su Rusija bei kitomis buvusiomis TSRS respublikomis ir forsutas senosios ūkio sistemos demontavimas.

Pramonės įmonių produkcijos (palyginamosiomis kainomis) 1992 metų sausio-lapkričio mėnesiais realizuota tik 48,8 procento, palyginti su 1991 metų tuo pačiu laikotarpiu (Estijoje 61,5 procento, Latvijoje 65,6 procento). Darbo našumas sumažėjo 53,4 procento. Daugiau kaip 40 procentų sumažėjo mineralinių trąšų, sintetinių skalbiklių, celulozės, popieriaus, cemento, dviračių, šaldytuvų, magnetofonų, cukraus, pieno konservų, maistinės žuvų produkcijos, žuvų konservų, kombinuotųjų pašarų ir kai kurių kitų svarbiausių produktų gamyba.

Rangos įmonės statybos darbų 1992 metų sausio - lapkričio mėnesiais atliko savo jėgomis 31 procentu mažiau negu pernai per tą patį laikotarpį. Valsybinės statybos įmonės pastatė ir atidavė naudoti 370 tūkst. kv. metrų gyvenamųjų namų. Tai 26 procentais mažiau negu praeitais metais. Nusmukus gamybai, pervažimų (ypač geležinkelių ir automobilių transportu) sumažėjo 40 procentų.

Gamybos sumažėjimas dar ryškesnis, apžvelgiant pastaruosius kelerius metus. Per 1992 metų 9 mėnesius, palyginti su tuo pačiu 1989 metų laikotarpiu, pagaminta mažiau:

bendrojo vidinio produkto - 60 procentų;

pramonės produkcijos - 55 procentais;

žemės ūkio bendrosios produkcijos - 34 procentais.

1992 metais ūkiuose prikulta iš viso apie 2 mln. tonų grūdų (tai sudaro 61 procentą 1991 metų derliaus), prikasta 900 tūkst. tonų bulvių (60 procentų 1991 metų derliaus). Derliui labai pakenkė užsitęsusi sausra, o apskritai žemės ūkiui - visais lygiais blogai vykdoma žemės reforma.

Per tą patį 9 mėnesių laikotarpį mažiau pagaminta ir gyvulininkystės produkcijos (mėsos - 28 procentais, pieno - 32 procentais, kiaušinių - 29 procentais). Visuomeniniuose ūkiuose galvijų sumažėjo 37 procentais (iš jų karvių - 33 procentais), kaulių 53 procentais; 16 procentų mažiau supirkta gyvulių ir paukščių, 30 procentų mažiau - pieno.

Visi rajonai pardavė valstybei mažiau gyvulių, paukščių ir pieno. Ūkininkų ir kitų gyventojų valstybei parduoti gyvuliai ir paukščiai sudarė 28 procentus, pienas - 50 procentų visos supirkimo apimtys.

1992 m. gruodžio 3 d. buvo įregistruota apie 79 tūkst. įmonių, iš jų 71 tūkst. - veikiančių. Daugiausia įregistruota individualių įmonių (per 55 tūkst.) ir uždarųjų akcinių bendrovių (13 tūkst.).

Visose įmonėse dirbo apie 1,9 mln. žmonių, iš jų 75 procentai - valstybiniai, o 25 procentai - privačiam sektoriuje. Palyginti su 1991 metų pabaiga, privataus sektoriaus darbuotojų pagausėjo 1,6 karto.

Daugiau kaip 210 tūkst. pramonės ir statybos darbuotojų dirba po 2-3 dienas per savaitę arba yra priversti eiti nemokamų atostogų. Kas antras pramonės ir kas devintas statybos darbuotojas dirba ne visu krūviu.

Registruotų darbo biržose bedarbių dar nedaug - 0,8 procento (1992 metų pradžioje buvo 0,2 procento), tačiau nedarbas realiai gresia kur kas didesniais žmonių skaičiais.

Dėl sutrikusių atsiskaitymų su Rusija ir kitomis Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalimis labai padidėjo įmonių tarpusavio įsiskolinimai. Lietuvos įmonės daugiausia skolingos Rusijos įmonėms, o Lietuvos įmonėms taip pat daugiausia skolingi Rusijos ūkio subjektai. Daug įsiskolinimų tenka Lietuvos įmonių tarpusavio atsiskaitymams, kurie sudaro maždaug 15 mlrd. talonų.

1992 metų lapkričio mėnesį infliacija Lietuvoje sudarė 29 procentus (Latvijoje - 12 procentų, Estijoje - 9,5 procento) ir 10 punktų viršijo infliaciją spalio mėnesį. Ypač pabrango būtiniausi maisto produktai: mėsa ir jos produktai, pienas ir jo produktai, žuvų produktai, sviestas, striai. 1992 metų sausio - lapkričio mėnesiais infliacija siekė beveik 900 procentų, o nominalus vidutinis darbo užmokestis padidėjo apie 400 procentų. Taigi realusis darbo užmokestis sumažėjo daugiau kaip per pusę.

1992 metų spalio mėnesį namų ūkio piniginių pajamų buvo 5,2 karto daugiau negu 1991 metų IV ketvirčio pabaigoje, tačiau sparčiai didėjant kainoms, realiųjų pajamų sumažėjo 55 procentais. Gyvenimo lygio nuosmukį rodo namų ūkių išlaidų struktūra: 1992 metų spalio mėnesį išlaidos maistui sudarė 51 procentą (1991 metų pabaigoje - 31 procentą), ne maisto prekėms - 25 procentus (1991 metų pabaigoje - 38 procentus).

Sumažėjo darbo užmokesčio perkamoji galia. 1992 metų sausio - lapkričio mėnesiais valstybinių, valstybinių akcinių ir vartotojų kooperacijos prekybos organizacijų mažmeninė prekių apyvarta (palyginamosiomis kainomis) buvo 49,7 procento mažesnė negu 1991 metais.

Palyginti su 1989 metais, gerokai mažiau suvartota maisto produktų vienam gyventojui: mėsos ir kiaušinių vartojimas sumažėjo apie ketvirtadalį, pieno - trečdalį, bulvių - per pusę.

Pablogėjo kriminogeninė situacija. Per 1992 metų vienuolika mėnesių užregistruota 49,4 tūkstančio nusikaltimų, arba 22,6 procento daugiau negu pernai per tą patį laikotarpį (nusikaltimų skaičius Latvijoje padidėjo 48 procentais, Estijoje - 32 procentais). Kas devintas nusikaltimas buvo sunkus. Neatskleista 65 procentai nusikaltimų.

Valstybinio bei visuomeninio turto grobimų padaugėjo 60 procentų.

2. EKONOMIKOS REFORMA

2.1. Ekonomikos reformos rezultatai

Reformos specifika Lietuvoje sąlygojo kai kurios esminės ypatybės, skiriančios ją nuo daugelio Rytų Europos valstybių reformų. Ryškiausios jų dvi: iki 1992 m. spalio 1 d. Lietuva naudojosi kitos valstybės - Rusijos piniginiu vienetu;

lygiagrečiai su ekonomikos reforma Lietuvos ūkis, kaip buvusi bendro TSRS ūkio dalis, transformuojasi į nepriklausomos valstybės ekonomiką, suirus ankstesniems direktyviniams planiniams ryšiams tarp Lietuvos ir buvusių TSRS respublikų ir formuojantis sutartiniams tarpvalstybiniams ryšiams abipusės naudos pagrindu. Todėl ne visus didesnius pokyčius Lietuvos ekonomikoje galima priskirti reformos padariniams.

Pavėluotai atsiskyrusi nuo rublio zonos, Lietuva ilgam buvo įtraukta į infliacinius procesus, kuriuos sukėlė rublio emisija Rusijoje, o vėliau ir kitos Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalyse. Todėl ji negalėjo vykdyti griežtos antiinfliacinės politikos, kuri pagal klasikinės schemas yra neatskiriama reformų dalis. Nuo 1992 metų vasaros Lietuva buvo priversta pati emituoti dideles negrynų rublių sumas ir tuo dar paskatinti infliaciją. Tačiau pinigų emisija buvo tik vienas infliacijos komponentas, kurį Lietuva įgavo galimybę kontroliuoti nuo 1992 m. spalio 1 dienos. Kiti du - nuolat brangstantis importas iš Rytų, ypač energetikos išteklių, ir smunkanti gamyba Lietuvai daro didelę įtaką ir dabar, todėl artimiausiu metu prognozuojama dar gana didelė infliacija. Tai labai neigiamai veikia kapitalo kaupimą ir investicijas, skatina kasdienį vartojimą.

Sunkią Lietuvos socialinę ekonominę būklę dabar lemia ne vien neišvengiamas sąlygų, reikalingų ekonominiams ryšiams su kaimyninėmis valstybėmis, blogėjimas, bet ir tai, kaip pačioje Lietuvoje vykdoma ekonomikos reforma. Vyriausybė pripažįsta, kad reformų politika davė kai kurių teigiamų poslinkių, tarp kurių pirmiausia minėtina užsienio ekonomines sąlygas atitinkanti kainų ir atlyginimų didinimo politika 1991 metais, atsakymas direktyvinio kainų reguliavimo, spartus ir sėkmingas valstybinių butų privatizavimas, bedarbių Lietuvos valstybės biudžetas. Tačiau Vyriausybė yra tuo nuomonės, jog vykdančią ekonomikos reformą neišvengta klaidų, paspartinusių ir padidinusių bendrą socialinį ekonominį nuosmukį. *Svarbiomis klaidomis laikytina tai, kad:*

labai pavėluota įvesti laikinuosius Lietuvos pinigus, kurie galėjo būti veiksminga antiinfliacinė priemonė rublio zonoje. Patogiausias momentas įvesti

laikinuosius pinigus - kainų liberalizavimas 1991 metų pabaigoje - buvo praleistas, dėl to, Rusijai liberalizavus kainas 1992 metų pradžioje, Lietuva pateko į infliacinių procesų sūkuri;

nebuvo nors iš dalies apsaugoti nuo infliacijos gyventojų indėliai Lietuvos taupomajame banke, nors ankstesnės Vyriausybės programoje tokia apsauga buvo numatyta. Vietoj to taikytas kompensacijų investiciniuose sąskaitose mechanizmas iš esmės reikė prievartinį gyventojų lėšų, patikėtų saugoti valstybei, nusavinimą ir panaudojimą ne indėlio savininko, o valstybės nustatytam tikslui; privatizuojant įmones, buvo taikomas socialinės orientacijos modelis, pagrįstas ekonomiškai neracionalios lygiavos principais ir tuo, kad ilgą laiką buvo naudojamos tik dvi privatizavimo formos bei nustatytos pinigų kvotos įmonėms arba jų akcijoms pirkti. Pinigų kvotų privatizuojant įmones nustatymas prisidėjo prie infliacijos spartinimo;

reforma žemės ūkyje buvo vykdoma prievartiniais, administraciniais metodais, kurie nesuderinami su liberalios ekonomikos bei ekonomikos subjektų laisvo pasirinkimo principais ir gerokai nusmukdė žemės ūkį;

neveiklumas antimonopolinėje politikoje paskatino dalį įmonių piktnaudžiauti monopoline padėtimi. Dėl to labai padidėjo kai kurių būtiniausių, socialiai svarbių prekių (pirmiausia pagrindinių maisto produktų, be kurių gyventojai negali apsieiti) kainos. Tuo pasinaudodamos, kai kurios įmonės gauna didelius, ekonomiškai nepagrįstus pelnus, kartu mažėja daugelio gyventojų perkamoji galia ir smunka gyvenimo lygis, o žemės ūkio gamintojams vis sunkiau realizuoti savo produkciją;

nuo 1992 metų vasaros dirbtinai, administracinėmis priemonėmis, buvo stabdomas įmonių darbuotojų atleidimas iš darbo ir net darbo savaitės trumpinimas neatsižvelgiant į objektyvias ekonomines aplinkybes. Šie populistiniai sprendimai trukdė darbo rinkai normaliai funkcionuoti.

Dėl nepakankamos ir ne visada kvalifikuotos kontrolės bei nuolaidžiavimo įstatymų ir Vyriausybės nutarimų pažeidėjams labai pagausėjo ūkinių nusikaltimų. Tačiau Lietuvos teisėsaugos organai tik nedaugelį bylų perdavė teismams. Nepakankamai principingai dirbo prokuratūros organai, vykdydami įstatymų priežiūros ir tardymo funkcijas. Kita vertus, tai, kad įstatymai neatitinka dabarties reikalavimų, trukdo kovoti su nusikalstamumu.

Neigiamai atsiliepė ir dažnas sprendimų kaitaliojimas. Antai vien muitų ir licencijų klausimais nuo 1991 metų balandžio mėnesio priimta per dešimt vienas kitą keičiančių ir papildančių nutarimų. Toks greitas eksporto ir importo sąlygų keitimas nesukuria stabilumo, kurio būtinumą ypač pabrėžia užsienio partneriai.

Apskritai ekonomikos reforma buvo vykdoma nepakankamai nuosekliai ir ryžtingai. Nebuvo reikiamai atsižvelgta į tai, jog būtina tarpusavyje derinti

svarbiausios reformos elementus. Liberalizavusi kainas 1991 metų pabaigoje, Lietuva privalejo ne tik nedelsdama įvesti laikinusius savus pinigus, bet ir sukurti darbo bei kapitalo rinkas, kurios nefunkcionuoja iki šiol. Rinka iš esmės nereaguoja į laisvų kainų teikiamus signalus. Be to, praktika parodė, kad ir pačios valstybinės įmonės pirmiausia orientuojasi ne į investicijas ir gamybos efektyvumo didinimą, o stengiamasi panaudoti pelną kasdieniam, einamajam vartojimui ir darbo vietoms išsaugoti. Atsidūrusios sunkioje ekonominėje būklėje, jos ir toliau tikisi tiesioginės valstybės pagalbos. Didinti valstybinių įmonių gamybos efektyvumą yra viena svarbiausiųjų problemų, kurias teks spręsti Vyriausybei, atsižvelgiant į tai, kad efektyvus jų privatizavimas yra daugiau evoliucinis procesas.

2.2. Ekonomikos reformos tobulinimo kryptys

Svarbiausias Vyriausybės uždavinys - stabilizuoti ekonomikos būklę, subdyti grėsmingą masą įgavusį gamybos smukimą ir iki priimtino dydžio sumažinti infliaciją. Tuo tikslu Vyriausybė vykdys reformų politiką, pirmiausia orientuodamasi didinti ekonomikos efektyvumą.

Ekonomikos reforma toliau bus plėtojama šiomis trimis pagrindinėmis kryptimis:

1) formuojant aktyvių rinkos subjektų konkurencinę struktūrą.

Vyriausybė taikys įvairenes valstybinių įmonių privatizavimo formas, sumažins kai kuriuos esamus apribojimus arba jų visai atsisakys, laikydamasi, jog svarbiausias privatizavimo tikslas - padidinti gamybos efektyvumą. Bus siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas žmonėms, pasiryžusiems investuoti savo kapitalą į privatų biznį ar akcijas. Numatoma taikyti įvairias kreditavimo formas, plėsti nuomą, sudarant galimybes vėliau išpirkti nuomojamus objektus, gerokai sumažinti pelno (pajamų) dalies, skiriamos investicijoms, apmokestinimą.

Bus skatinamas smulkus ir vidutinis verslas - svarbus ekonomikos klestėjimo veiksnys ir papildomų darbo vietų šaltinis. Numatoma tobulinti teisinius pagrindus, skatinančius privatų biznį ir sudarančius palankias sąlygas jį plėtoti, ypač pradinėje stadijoje, taip pat taikyti įvairias ekonominio skatinimo priemones, remti verslo "inkubatorių", inovacinių, informacinių ir konsultacinių verslo centrų steigimą.

Vyriausybė toliau skatins užsienio investicijas į Lietuvą, kiek įmanoma sumažindama ir racionalizuodama eksporto ir importo apribojimus, atsisakydama kvotų ir licencijų sistemų bei keisdama jų muitų tarifais. Sudarydama kuo palankesnes sąlygas užsienio investitoriams, Vyriausybė rūpinsis ir tuo, kad nebūtų diskriminuojami Lietuvos verslininkai, o verslo sąlygos būtų panašios tiek užsieniečiams, tiek rezidentams.

Didelė problema lieka menkas neprivatizuotų valstybinių įmonių darbo efektyvumas. Valstybinis sektorius dar dominuoja, todėl jis daugiausia ir lemia bendrą gamybos būklę. Iki privatizacijos valstybinės įmonės gali būti taikomos kai kurios griežtesnės administracinio reguliavimo priemonės - didinamos steigėjo teisės, pristabdomi stebėtojų tarybų įgaliojimai, reguliuojamas darbo apmokėjimo didinimas ir kt.

Numatoma sustiprinti antimonopolinę kontrolę ir priežiūrą, taikyti monopolininkams griežtesnes valstybinio reguliavimo priemones, įskaitant kainų reguliavimą;

2) sudarant palankią ekonominę aplinką (rinkos infrastruktūrą) rinkos subjektams funkcionuoti.

Šia kryptimi Vyriausybė numato ir toliau plėsti laisvų kainų sferą (išskyrus monopolinius gamintojus, kuriems gali būti taikomi apribojimai kainodaros srityje), daug griežčiau riboti pinigų išleidimą į apyvartą, tobulinti mokesčių sistemą, kad neužgniaužtų gamintojų aktyvumo ir kartu užtikrintų pakankamas valstybės pajamas.

Neatidėliotinai spręstina atsiskaitymų su Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalimis, taip pat Estija, Latvija, Gruzija problema. Dabartinė atsiskaitymų tvarka labai sunkina ir stabdo Lietuvos įmonių prekybinius ir gamybinius ryšius su Rytų kaimynais.

Labai svarbu sukurti vertybinių popierių rinką, kuri paspartintų kapitalo pasiskirstymą tarp atskirų šakų. Numatoma, kad nuo 1993 metų pavasario pradės veikti vertybinių popierių birža;

3) tobulinant socialinės apsaugos sistemą.

Socialinei gyventojų apsaugai bus skiriamas deramas dėmesys. Vyriausybė sieks maksimaliai sušvelninti neigiamus reformos padarinius socialinėje sferoje.

Tęsdama aktyvių reformų politiką, Vyriausybė laikysis kompleksiško ir nuoseklaus principų, sieks suderinti reformos elementus pagal laiką. Prieštaravimą tarp laisvų rinkos kainų ir rinkos subjektų silpnos reakcijos į kainų signalus numatoma šalinti griežtinant antimonopolinę priežiūrą, ribojant monopolinės produkcijos maksimalų rentabilumą arba taikant progresyvinį antipelnį apmokestinimą, kita vertus, bus šalinamos kliūtys, trukdančios darbo jėgos ir kapitalo judėjimui.

1992 metų rugsėjo mėnesį buvo patvirtintas kartu su Tarptautiniu valiutos fondu parengtas Lietuvos ekonominės politikos memorandumas, kuriame numatytas kompleksas makroekonominų stabilizacijos priemonių, turinčių paliauti pirmiausia bankų, pinigų ir fiskalinę politiką. Vyriausybė numato laikytis šio memorandumo nuostatų, derindama su Tarptautiniu valiutos fondu reikiamus ekonomines politikos pakeitimus, kurie priklausys nuo objektyvių ekonominių aplinkybių.

2.3. Valstybinių įmonių privatizavimas

Vienas svarbiausių ekonomikos reformos tikslų - suformuoti veiksmingą privatų ekonomikos sektorių. Iki šiol privatus sektorius buvo formuojamas daugiausia valstybinių ūkio subjektų pagrindu. Buvo orientuojamasi į sparčius privatizavimo tempus ir didelius jo mastus. Neatsižvelgiant šios strateginės krypties, reikia įvertinti jau daugiau kaip metų privatizacijos patirtį ir racionaliau spręsti valstybinės nuosavybės transformavimo ir privatinę nuosavybę klausimus.

Patirtis rodo, kad, atsižvelgiant į rinkos išvystymo lygį kai kuriose ūkio ar aptarnavimo sferose, būtina palikti tam tikrą įmonių (objektų) skaičių valstybės nuosavybėje.

Privatizacijos procese savanorišku pagrindu kuriasi įvairių nuosavybės formų subjektų junginiai (asociacijos, korporacijos, koncernai ir kt.), kurių veikla įmonių įstatymų nėra reglamentuota. Jau susikūrė per 300 investicinių akcinių bendrovių. Vyriausybė numato pateikti Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimus ir pataisas, kuriuose bus siūloma tiksliau reglamentuoti šių bendrovių veiklą ir griežčiau ją kontroliuoti, numatyti bendrovių atsakomybę akcininkams ir atitinkamas garantijas. Tikslinga spręsti ir bendrovių veiklos licencijavimo klausimą. Vyriausybė sieks, kad šie klausimai būtų teisškai sureguliuoti, organizuotos reikiamų įstatymų projektų rengimą ir pateikimą Lietuvos Respublikos Seimui.

Numatoma tėti valstybinio ir visuomeninio butų fondo gyvenamųjų namų ir butų privatizavimą. Jau patenkinta 89 procentai pareiškimų pirkti butus, yra realios sąlygos artimiausiais mėnesiais užbaigti butų privatizavimą.

Toliau privatizuojamas žemės ūkio įmonių turtas. Privatizuota 77 procentai šių įmonių turto. Šis procesas sukelia nemažų prieštaraimų, o kartais ir socialinę įtampą kaime.

Išryškėjo ne tik teigiamos, bet ir neigiamos privatizacijos proceso ypatybės. Kol kas privatizacija daugiau sprendžia nuosavybės formos pakeitimo klausimą, mažiau - gamybos pertvarkymo, jos efektyvumo didinimo problemas.

Vienas svarbesnių uždavinių privatizacijos srityje - šalinti neigiamus reiškinius pačiame privatizacijos procese (trūkdydami dalyvauti aukcionuose, akcijų pasirašyme, reketas, nupirktų objektų gadinimas, naikinimas ir t.t.). Aukcionų rengimo praktika parodė, kad juose nepasiekama laisvo varžymosi, vis dažnėja neteisėtų susitarimų tarp aukcionų dalyvių. Šiems trūkumams pašalinti būtina keisti normatyvinius privatizavimo dokumentus ir tvarką, stiprinti kovą su ūkiniais nusikaltimais.

Atsižvelgdama į realias sąlygas ir įvertindama sukaupią patirtį, Vyriausybė numato tobulinti privatizavimo procesą metodologijos ir organizavimo srityse.

Privatizavimo metodologijos srityje numatoma:

tobulinti Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymą (reikalinga didesnė privatizavimo būdų įvairovė - nuoma su išpirkimu, lizingas ir kt.; galimybė taikyti skirtingus privatizavimo būdus ir sąlygas skirtingose ūkio šakose);

sukurti tokią teisinių ir ekonominių priemonių sistemą, kuri skatintų išaugoti ankstesnį objektų veiklos pobūdį po privatizavimo (kad savininkai neuždarytų nupirktų parduotuvių, pirtų ir kt.);

kurti metodinius antrinio privatizavimo pagrindus bei formas (atstovavimas valstybės interesams privatizuotose įmonėse, valstybei priklausančių akcijų pardavimas vertybinių popierių biržoje ir t.t.).

Privatizavimo organizavimo srityje numatoma:

kuo sparčiau pateikti Lietuvos Respublikos Seimui spręsti savivaldybių nuosavybės klausimą ir reikiama patikslinus įstatymus perduoti savivaldybių kompetencijai jų nuosavybėje esančių objektų privatizavimą;

paspartinti vartotojų kooperacijos turto atskyrimą nuo valstybinio, paskirstant konkrečius objektus. Tai leistų daugelyje rajonų iš esmės baigti valstybinio turto pirminį privatizavimą;

užtikrinti, kad kultūros ir paveldo inspekcijos sparčiau rengtų objektų, esančių didžiausiose miestuose, ypač jų centruose, eksploatavimo sąlygas ir pateiktų jas šių objektų steigėjams;

mažėjant neprivatizuotų objektų skaičiui, kai kuriuose rajonuose sumažinti privatizavimo tarnybų darbuotojų skaičių;

diegiant naujus privatizavimo būdus (uždari aukcionai ir uždaras akcijų pasirašymas, konkursai, akcijų pasirašymas įmoneje ir kt.), padidinti įmonių administracijos ir steigėjų atsakomybę už objektų parengimą privatizacijai.

2.4. Kainodara, kainų ir antimonopolinė politika

Kainodara ir kainų politika. Dabar valstybė tiesiogiai reguliuoja apie 20 procentų visų prekių ir paslaugų kainų, fiksuodama jas galutinio vartojimo stadijoje. Visos kitos kainos yra liberalizuotos. Šiai kategorijai priklauso laisvos ir iš dalies reglamentuojamos kainos, tvarkomos netiesioginio reguliavimo priemonėmis.

Kainos buvo liberalizuojamos etapais. Vėliausiai liberalizuotos būtiniausių ir kasdienio vartojimo prekių kainos.

Fiksuotos kainos šiuo metu taikomos energetikos ištekliams, pagrindinėms transporto ir ryšių paslaugoms, stačiam miškui ir kai kurių rūšių duonai.

Savivaldybių kompetencijai priskirtos butų nuomos, vanden tiekio bei kanalizacijos, buitinių ir komunalinių paslaugų kainos.

Įvairiomis valstybinio reguliavimo formomis buvo siekiama sušvelninti kainų šuolius. Kainų ir gamybos išlaidų neatitikimui šalinti buvo naudojamos

subsidijos iš biudžeto. Taikyta ir mokesčių lengvatinių tarifų gyventojams sistema, dalį sumos perkeltant ūkio subjektams. Šiuo metu subsidijos vienam gyventojui sudaro vidutiniškai 2100 talonų per mėnesį. Subsidijos iš biudžeto teikiamos už gamtines dujas, krosnių kurą, akmenis anglis, miesto transporto paslaugas, butų nuomą ir kai kurių rūšių duoną. Įmonės padengia dalį gyven-tojams taikomo lengvatinio šiluminės energijos tarifo.

1992 metais 1 tonos naftos kaina padidėjo nuo 81 rublio iki 37,5 tūkst. rublių, 1000 kub. metrų gamtinių dujų - nuo 76 rublių iki 42,5 tūkst. rublių. Atitinkamai padidėjo kitų iš Rusijos tiekiamų žaliavų kainos. Tai savo ruožtu labai padidino Lietuvoje gaminamos produkcijos ir teikiamų paslaugų kainas.

Atsižvelgdama į sunkią socialinę ekonominę būklę ir siekdama santyksiškai sulėinti ar apriboti būtiniausių prekių bei paslaugų kainų didėjimą, Vyriausybė numato laikiną priemonę - griežčiau reguliuoti kainas. Tuo tikslu bus siekiama:

nuolat analizuoti prekių, ypač socialiai svarbių, kainų struktūrą ir įmonių rentabilumą, kontroliuoti gamintojų ir prekybininkų, užimančių dominuojančią padėtį Lietuvos ar vietos rinkose, kainodarą ir elgesį, taikyti rentabilumo apribojimus ir sankcijas nesilaikantiems Lietuvos Respublikos kainų įstatymo ar Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo;

skatinant gaminti paprastesnius ir pigesnius produktus, taikyti valstybės kontraktų sistemą kai kuriems socialiai svarbiems produktams, užtikrinti būtiniausių maisto produktų minimumą gyventojams, taip pat jų pardavimą vidaus rinkoje prieinamomis kainomis. Prireikus šių produktų pardavimą normuoti pagal korteles;

nustatant kasdienio vartojimo prekių kainas, kai kuriais atvejais santykiškai riboti darbo užmokesčio didėjimą valstybinėse įmonėse.

Ateityje Vyriausybė vykdys tolesnio kainų liberalizavimo politiką, nustatys tik svarbiausių energetikos išteklių (gamtinių dujų, elektros energijos, šiluminės energijos) kainas gamintojams ir tiekėjams, kaip natūralioms monopolijoms. Biudžeto subsidijos kainų skirtumui kompensuoti gali būti naudojamos tik kaip laikina priemonė ir ateityje turės būti mažinamos. Plečiantis konkurencijai, kartu mažės apribojimai kainodaros srityje - didės maksimalaus rentabilumo apribojimai arba bus visai atsisakyta jį kontroliuoti.

Antimonopolinė politika. Dėl labai monopolizuotos Lietuvos ūkio struktūros ir laisvų kainų atsiranda objektyvios sąlygos daugeliui ūkio subjektų piktinaudžiauti dominuojančia padėtimi. Jų veiksmams ir vykstantiems procesams kontroliuoti Valstybinė kainų ir konkurencijos tarnyba turi skirti ypač daug dėmesio.

Vyriausybė yra tos nuomonės, kad prioritetas turi būti teikiamas ūkio šakoms ir ūkio subjektams, gaminantiems būtiniausių produktus ar teikian-

tiems būtiniausias paslaugas, ypač maisto pramonei ir energetikai. Atsižvelgiant į prekių ir paslaugų specifiką, dominuojanti ūkio subjektų padėtis maisto pramonėje ir paslaugų sferoje turėtų būti nustatoma vietos rinkoje.

Svarbia antimonopolinės veiklos priemonė turi tapti racionali miltų politika, kuria siekiama skatinti konkurenciją vidaus rinkoje, o kita vertus - sudaryti Lietuvos ūkio subjektams lygias sąlygas varžytis su daug stipresniais užsienio konkurentais.

2.5. Pinigų reforma ir tolesnis bankų sistemos reorganizavimas

Vienu svarbiausių artimiausios ateities uždavinių Vyriausybė laiko Lietuvos pinigų - litų įvedimą. Kad litai neuvertėtų, tikslinga juos įvesti po to, kai stabilizuosis ekonominiai ryšiai su kitomis šalimis, t.y., nustos brangėti importas iš Rytų (tai viena pagrindinių infliacijos priežasčių). Importuojamų iš Rytų žaliavų kainos jau priartėjo prie pasaulinių, todėl turėtų netrukus stabilizuotis.

Svarbiausias, neatidėliotinas sprendimas uždavinys - tobulinti tarpvalstybinių atsiskaitymų nekonvertuojama valiuta mechanizmą. Dėl atsiskaitymų sunkumų, ilgai trunkančių pervedimų bankų sistemoje Lietuvos įmonės patiria didžiulius nuostolius, susiduria su finansiniais sunkumais. Sutrinko ekonominiai ir prekybiniai ryšiai su Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalimis, pirmiausia su Rusija. Tobulinti tarpvalstybinių atsiskaitymų nekonvertuojama valiuta sistema, padaryti ją paprastesnę pirmiausia turi Lietuvos bankas. Vyriausybė pasiryžusi aktyviai bendradarbiauti su Lietuvos banku šioje ir kitose srityse.

Kiti svarbūs uždaviniai bankininkystės ir pinigų tvarkymo srityje:

spresti gyventojų santaupų, laikomų Lietuvos taupomajame banke, kom-pensavimo klausimą (išnagrinėti galimybę padaryti tai įvedant litus);

parnginti reikiamus normatyvinius dokumentus vertybinių popierių rinkai sukurti ir jos funkcionavimui užtikrinti. Įsteigti vertybinių popierių biržą;

kurti ir plėsti atsiskaitymų už perkamas prekes ir paslaugas čekiais sistemą. Atlikti parengiamuosius darbus kredito kortelių sistemai įgyvendinti;

formuojant Lietuvos valstybės biudžetą, spresti valstybinių bankų likvidu-mo atstatymo klausimus;

užbaigti reorganizuoti Lietuvos banką;

parengti privatizacijai valstybinius komercinius bankus.

Vyriausybė taip pat mano, kad tikslinga teisiškai reglamentuoti Vyriausybės ir Lietuvos banko bendradarbiavimą, prireikus padaryti atitinkamų įstaty-mų pakeitimus ar papildymus.

2.6. Valstybės pajamų ir išlaidų balansavimas

Vyriausybė sieks, kad per Lietuvos valstybės biudžetą bei valstybinio socialinio draudimo biudžetą 1993 metais būtų perskirstyta ne daugiau kaip 45 procentai sukurto bendrojo vidinio produkto.

Biudžeto pajamų dalyje numatoma iš esmės pertvarkyti esamą mokesčių sistemą:

- bendrajai akcijų pakeisti pridėtinės vertės mokesčiu, kartu patikslinant neapmokestinamų prekių ir paslaugų sąrašą;

- parengti nekilnojamojo turto ir žyminio ženklų mokesčių įstatymų bei įstatymų papildančių aktų projektus;

- įvesti kai kurioms įmonėms patento mokesť, juo pakeičiant pelno (pajamų) mokesť;

- padaryti pakeitimus Lietuvos Respublikos valstybinių įmonių įstatyme (suteikti Vyriausybei teisę nustatyti diferencijuotas palūkanų už valstybinio kapitalo naudojimą normas atsižvelgiant į įmonių specifiką, rentabilumą ir produkcijos paklausą);

- susitrinti fizinių ir juridinių asmenų materialinę ir drausminę atsakomybę už apmokestinamų pajamų ar pelno slėpimą;

- išnagrinėti mokesčių inspekcijų darbo organizavimą ir spręsti klausimus dėl jų darbo gerinimo, darbuotojų skaičiaus ir atlyginimų sutvarkymo;

- taikyti Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo nuostatas toms įmonėms, kurios nustatytais terminais neatsiskaito su Lietuvos valstybės biudžetu;

- neatidėliojant parengti finansinę apskaitą ir atskaitomybę reglamentuojančius dokumentus, kurių reikia Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos pagrindų įstatymui įgyvendinti.

Biudžeto išlaidų dalyje numatoma vykdyti griežtą taupymo politiką valstybinėse biudžetinėse įstaigose ir organizacijose, peržiūrėti ministerijų, departamentų ir kitų valstybinių tarnybų darbuotojų skaičių, siekiant užtikrinti, kad pagrindai būtų skiriamos lėšos.

Numatoma įvesti naują atskaitymų tvarką, išnagrinėti galimybes steigti Vilniuje centralizuotą padalinį Lietuvos valstybės biudžeto pajamoms surinkti ir išlaidoms apmokėti.

2.7. Užsienio prekyba ir muitų politika

Daugiausia dėmesio Vyriausybė skirs dviem svarbiausiems užsienio prekybos politikos formavimo veiksniams - valstybiniam užsienio prekybos regulavimui ir tarpvalstybinėms prekybinėms ir ekonominėms sutartims. Užsienio

prekybos valstybinis reguliavimas ir muitų politika, kaip jo sudėtinė dalis, bus formuojami taip, kad skatintų užsienio prekybą (pirmiausia eksporto augimą) bei tam tikru mastu užtikrintų Lietuvos vidaus rinkos ir kai kurių pramonės šakų apsaugą.

Vyriausybė sieks mažinti apribojimus užsienio prekyboje. Licencijų ir kvotų sistema bus pakeista tarifiniu importo reguliavimu. Numatoma steigti laisvas ekonomines zonas ir muitinių sandėlius.

Tarpvalstybinių prekybinių ir ekonominių sutarčių srityje, siekiant stiprinti Lietuvos eksporto galimybes ir apsaugoti jos prekybinius interesus, bus teikiamas prioritetas:

- prekybinių santykių plėtojimui pagal tarpvalstybines sutartis (pirmiausia su kaimyninėmis šalimis);

- sudarytų tarpvalstybinių prekybos ir ekonominio bendradarbiavimo sutarčių įgyvendinimui;

- dalyvavimui tarptautinių prekybos organizacijų ir prekybinių susitarimų darbe.

Pagrindiniu eksporto ir importo reguliavimo svertu taps lankščios muitų sistemos įvedimas. Numatyti prekių eksporto ir importo muitai visų pirma turėtų skatinti efektyvumą, gamybą ir prekių realizavimą.

Eksporto muitus numatoma taikyti tik labai nedaugeliui prekių.

Muito tarifo dydžiai bus diferencijuojami atsižvelgiant į Lietuvos ūkio aprūpinimo specifiką, kai kurių žaliavų bei prekių deficitą.

Keičiantis Lietuvos ekonominei situacijai, muitų tarifų dydžiai bei apmokestinamų prekių sąrašai turėtų būti tikslinami taip, kad nevaržytų užsienio prekybos ryšių, sudarytų Lietuvos rinkoje būtiną konkurencijos lygį ir lygias galimybes konkuruoti Lietuvos ūkio subjektams.

2.8. Užsienio investicijų skatinimas

Pastaraisiais metais labai sumažėjo investicijos ir jų ekonominis efektyvumas. Kasmet vis daugiau bendro vidinio produkto skiriama vartojimui. Investicijos 1993 metų Lietuvos valstybės biudžeto projekte sudaro tik 10-11 procentų visų išlaidų. Praktiškai į Lietuvos ekonomiką neinvestuojamas užsienio kapitalas.

Vyriausybė, spręsdama šias problemas, ypač daug dėmesio skirs užsienio investicijų skatinimui. Norint pritraukti užsienio investitorius, būtina sukurti palankią aplinką. Turi būti užtikrintas makroekonominis stabilumas, aiški ir stabili teisinė sistema, palanki fiskalinė politika, nesudėtingos procedūros, patogi užsienio investicijų aptarnavimo sistema.

Dabartinės sąlygos - nekontroliuojama infliacija, įvairūs prekybos apribojimai, atvirai stabdomas eksportas, nuolat kintančios ūkinio gyvenimo taisyklės - yra labai nepatrauklios užsienio kapitalui.

Numatoma parengti komercinį kodeksą, sutvarkyti apskaitos sistemą, kad ji atitiktų Europos reikalavimus, leistų užsienio investitoriams lengvai gauti tikslių ir aiškią finansinę, buhalterinę informaciją. Bus suaktyvinta auditinė veikla.

Kurdama ir tobulindama teisinę sistemą, Vyriausybė sieks, kad būtų pasirašytos daugiašalės tarptautinės sutartys: Konvencija dėl užsienio valstybių arbitražo sprendimų pripažinimo, Konvencija dėl prekių realizavimo tarptautiniu mastu kontraktų, Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės apsaugos ir kiti dokumentai.

3. AGRARINĖ REFORMA

Per praėjusį laikotarpį agrarinė reforma buvo vykdoma griauinant senąją struktūrą ir reikiama neremiant kuriamos naujos. Dėl to sumažėjo gamybinis ir intelektualinis potencialas. Reforma buvo tikslas, o ne priemonė. *Ivertinus agrarinės reformos eigą per praėjusius 2 metus, numatoma:*

buvusiems savininkams grąžinti žemę griežtai laikantis Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytos tvarkos ir eliškumo;

peržiūrėti kompensacijų už negrąžinamą žemę dydį ir jų mokėjimo būdus; formuoti žemės ūkio bendrovių žemėnaudas privačių žemėnaudų ir valstybinės žemės pagrindu, tačiau siekiant užtikrinti žemės ūkio bendrovių veiklos stabilumą žemės reformos (pereinamojo laikotarpio) metu, žemėjoms suteikti nuomos pagrindais ne trumpesniai kaip 3 metų laikotarpį ir kompleksškai spręsti žemės privatizavimo klausimus;

peržiūrėti, patikslinti ir pažymėti vietovėje gyventojų asmeniniam ūkiui (2-3 ha) skirtos žemės plotus bei ribas;

suformuoti teisinį žemės santykių reguliavimo pagrindą, numatyti griežtesnes sankcijas už valstybinės ir privačios žemės naudojimo pažeidimus (Lietuvos Respublikos žemės įstatymo projekto parengimas, Administracinės teisės kodekso papildymas, įstatymus papildantys aktai);

pagrįsti racionalaus ūkio dydį atsižvelgiant į gamybos kryptis;

patikslinti agrarinę reformą vykdančių institucijų funkcijas - numatyti daugiau jų perduoti rajonų valdyboms, užtikrinti reikiamą apylinkių agrarinės reformos tarnybų finansavimą. Žemės ūkio ministerijai pavedama toliau formuoti agrarinės reformos politiką, gerinti metodinį vadovavimą institucijoms, vykdančioms agrarinę reformą, sustiprinti agrarinės reformos kontrolę;

privatizavimo metu nenupirktą ir neperduotą įsiregistruvusioms žemės ūkio bendrovėms turtą perduoti išsimokėtinai;

išspręsti žemės ūkio bendrovių likvidavimo arba reorganizavimo, narių išstojimo iš šių bendrovių ir atsiskaitymo su jais klausimus;

spręsti žemės ūkio įmonių išmokų, kurių dar turi pretendentai, panaudojimo klausimus;

1993 metų pavasarį iš esmės užbaigti žemės ūkio produkcijos perdirbimo ir žemės ūkio aptarnavimo įmonėse bei žemės ūkio pramoninio pobūdžio objektuose esančio valstybinio kapitalo dalies (valstybei priklausančių akcijų) privatizavimo pagal Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymą parengiamąjį etapą, tolesnį darbą pavedant privatizavimo

tarnyboms. Kartu nustatyta tvarka užbaigti skaidyti teritoriniu bei technologiniu požiūriu nesusijusius įmonių padalinius; pradėti žemės ūkio produkcijos perdirbimo ir žemės ūkio aptarnavimo įmonėse esančio valstybinio kapitalo dalies (valstybei priklausančių akcijų) pardavinimą žemės ūkio produkcijos gamintojams lengvatinėmis sąlygomis; plėtoti žemės ūkio produkcijos gamintojų (ūkininkų, ūkinių bendrijų, bendrovių ir valstybinių akcinių bei valstybinių įmonių) kooperaciją su jų produkcijos perdirbimo ir agroserviso įmonėmis, suformuoti šios kooperacijos teisinį pagrindą;

tobulinti tvarką, kad būtų galima paprasčiau spręsti išlikusio nekilnojamojo turto grąžinimo ir grąžinamuose pastatuose esančių įrengimų perleidimo ar pardavimo klausimus;

spręsti nedarbo problemas kaime. Lengvatinėmis sąlygomis kurti naujas verslo (visų pirma agroserviso) įmones; per masinės informacijos priemones propaguoti būtiniausias ekonomikos, teisės ir valdymo mokslų žinias.

4. SOCIALINĖ POLITIKA

4.1. Socialinė apsauga

Per laiką, praėjusį nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, buvo sukurti ir įtvirtinti socialinės apsaugos sistemos, orientuotos į rinkos ekonomiką, pagrindai, nors pati sistema tebetrūksta pereinančio laikotarpio bruožų.

Dabartinę socialinės sferos situaciją apibūdina minimalus gyvenimo lygis, darbo užmokestis, socialinės pašalpos ir gyventojų užimtumas.

Minimalus gyvenimo lygis - tai pagrindinis rodiklis, taikomas kompensuojant dėl infliacijos prarandamas gyventojų pajamas (indeksuojant darbo užmokestį bei daugiųjų socialinių išmokų). Jis skaičiuojamas pagal 1990 metais buvusį maisto produktų vidutinį vartojimo lygį ir einamąsias minimalias pirkimo kainas, įvertinant vartojimo struktūros pasikeitimus (maisto produktų, ne maisto prekių ir paslaugų vartojimą). 1991 metais taikomą minimalų gyvenimo lygį pavyko didinti atitinkamai kainų didėjimui. 1992 metais, smarkiai padidėjus energetikos išteklių ir žaliavų kainoms bei sumažėjus ganybai, tapo neįmanoma visiškai kompensuoti prarastas pajamas, todėl dabar taikomas minimalaus gyvenimo lygio dydis yra tik 1600 talonų, o tai visiškai neatitinka gyventojų minimalių poreikių. Perskačiuotas minimalaus gyvenimo lygio dydis 1992 m. gruodžio 1 d. kainomis - 6390 talonų, tačiau šio dydžio įteisininti Vyriausybės nutarimu negalima: tai priverstų tiek padidinti atlyginimus ir pašalpas, kiek nei Lietuvos valstybės biudžetas, nei valstybinio socialinio draudimo biudžetas neturi lėšų. Taigi visos su minimaliu gyvenimo lygiu susijusios išmokos (paramos šeimai ir kitos pašalpos) yra ir artimiausiu metu bus nedidelės, atitinkančios ne tiek gyventojų poreikius, kiek valstybės išgales.

Darbo užmokestis. Valstybinio sektoriaus darbuotojų vidutinis darbo užmokestis (neatskaičius mokesčių) 1992 metų spalio mėnesį siekė 8316 talonų ir buvo 3,6 karto didesnis negu 1992 metų sausio mėnesį (2279 rb). Vartojimo kainos per atitinkamą laikotarpį padidėjo 6,4 karto, todėl realus darbo užmokestis, ypač biudžetinėje sferoje, labai sumažėjo.

Socialinės pašalpos mokamos šeimoms ar pavieniams asmenims, kurių pajamos vienam šeimai yra mažesnės už tam tikrą ribą (dabar ši riba vienam asmeniui - 3750 talonų). Socialinių pašalpų gavėjų skaičius buvo labai padidintas 1992 metų lapkričio mėnesį, siekiant kompensuoti padidėjusias energetikos išteklių ir maisto produktų kainas. Preliminariais duomenimis, socialinę pašalpą gauna apie 70 procentų Lietuvos gyventojų (įskaitant nedir-

bančius pensininkus, kurie sudaro apie 20 procentų gyventojų). Dėl labai didelio socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus iškyla finansinių ir administravimo problemų.

Globa ir rūpyba kaip sistema šiuo metu tik pradeda plėtoti, ji kiek imanoma decentralizuojama. Dalį globos ir rūpybos darbų atlieka nevalstybinės institucijos. Jų veiksmams koordinuoti įsteigta Globos ir rūpybos taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Valstybinis socialinis draudimas užtikrina socialinio draudimo išmokų (pensijų, taip pat ligos, motinystės, nedarbo ir kitų pašalpų) mokėjimą ir remiasi finansavimu iš tikslinių socialinio draudimo įmokų, kurias darbdavys ir dirbantysis moka į centralizuotą valstybinio socialinio draudimo biudžetą.

Dabar pensijoms išmokama daugiau kaip 2 mlrd. talonų per mėnesį, tačiau kainos didėja greičiau negu darbo užmokestis, mažėja apdraustųjų skaičius, didėja nemokiųjų įmonių įsiskolinimas, ir valstybinio socialinio draudimo biudžeto pajamų nebeužtenka pensijoms atitinkamai padidinti, nors vidutinė pensija dabar - tik apie 2600 talonų per mėnesį. Trūkstant lėšų valstybinio socialinio draudimo biudžetui, pensininkams suteikta Lietuvos valstybės biudžeto parama - mokama valstybinė socialinė priemonė prie pensijų. Kartu su šia priemoka vidutinė pensija siekia apie 3100 talonų. Priemokoms išmokama apie 450 mln. talonų per mėnesį. Valstybinio socialinio draudimo biudžeto ištekliai leidžia nuo 1993 m. sausio 1 d. padidinti pensijas, bet artimiausiu metu negalima tikėtis, kad pensininkų būklė pastebimai pagerėtų.

Gyventojų užimtumas. Nuo 1991 metų kovo mėnesio darbo biržoms pradėjus registruoti bedarbius, iki 1992 m. gruodžio 1 d. į jas, ieškodami darbo, kreipėsi 193,8 tūkst. žmonių, iš kurių 134 tūkst. nedirbo. Teritorinių darbo biržų pastangomis buvo įdarbinta 50,2 tūkst. nedirbančių žmonių (37,5 procento).

Iškančiųjų darbo ypač pagausėjo 1992 metų lapkričio mėnesį. 1992 m. gruodžio 1 d. užregistruota 44,6 tūkst. ieškančiųjų darbo ir 16,7 tūkst. bedarbių. Tai apie 0,9 procento ekonomiškai aktyvių gyventojų. 9,8 tūkst. bedarbių gauna bedarbio pašalpas. Prognozuojama, kad 1992 metų pabaigoje gali būti 28-30 tūkst. bedarbių, nors realiai įvertinus paslėptą nedarbą (darbą ne visą darbo savaitę, ne visą darbo dieną, nemokamas atostogas), galima teigti, kad jau dabar bedarbių skaičius artėja prie 100 tūkst. žmonių.

Teritorinės darbo biržose mažėja registruotų laisvų darbo vietų.

Artimiausiu laiku Vyriausybė ketina:

pagal Lietuvos valstybės biudžeto išgales nustatyti didesnius oficialiai tikimus minimalų gyvenimo lygį ir minimalią algą, taip pat padidinti biudžetinės sferos darbuotojų atlyginimus;

toliau laipsniškai perdavinėti vietos savivaldybėms globos ir rūpybos funkcijas. Jos privalo perimti pašalpų, skiriamų iš savivaldybių biudžetų ir Lietu-

vos valstybės biudžeto, mokėjimą, turėti informaciją apie jų teritorijoje esančius socialiai remtinus asmenis ir užtikrinti jų globą;

peržiūrėti parengtą Lietuvos Respublikos pensijų įstatymo projektą, patikslinti jį, atsižvelgiant į realias Lietuvos ekonomikos galimybes;

paspartinti Lietuvos Respublikos darbų saugos įstatymo priėmimą, parengti kitus darbo ir užimtumo sferą reguliuojančių įstatymų projektus bei profesinio mokymo, draudimo nuo nedarbo, darbo inspekcijos funkcijų normatyvinius aktus;

artimiausiu metu užbaigti reorganizuoti suaugusiųjų profesinio mokymo ir konsultavimo centrus, pereiti nuo šakinio prie teritorinio jų veiklos principo; kartu su savivaldybėmis parengti teritorines gyventojų užimtumo programas; sprendžiant žmonių su negalia medicinines, profesines ir socialines reabilitacijos problemas, prioritetą skirti protezavimui, ortopedijai, kompensacinei technikai, reabilitacijos centrų veiklos plėtojimui, stengtis pritaikyti aplinka specifiniams žmonių su negalia poreikiams tenkinti;

sudaryti dvišales ir daugiašales socialinės apsaugos sferos sutartis su kaimyninėmis šalimis. Tolesnėje perspektyvoje derinti socialinius įstatymus su svarbiausiomis Tarptautinės darbo organizacijos ir Europos Tarybos konvencijomis dėl socialinės apsaugos ir apsispręsti, ar Lietuva prisijungs prie šių konvencijų.

Socialinė politika dabar ir ateityje turi būti vykdoma taip, kad realią paramą gautų tie gyventojų sluoksniai, kurie dėl įvairių nuo jų nepriklausančių priežasčių negali užtikrinti sau pajamų, būtinų normaliam gyvenimui. Kita vertus, reikia pasiekti, kad socialinė parama nebūtų teikiama tiems, kas gali ir privalo pasirūpinti savimi. Perdėta socialinė apsauga ugdo išlaikytinius, pakerta darbo paskatas ir uždeda nepakeliamų mokesčių našta gamybai, žlugdo ją, o nuo to bene pirmiausia nukentčia socialinė sfera.

Būtina stiprinti globos ir rūpybos darbą savivaldybėse, ypač žemesniojo lygio, įsteigti jose socialinių darbuotojų etatus, parūpinti įrangą, reikalingą globojamų asmenų apskaitai bei pašalpų mokėjimui, pamažu perduoti savivaldybių reguliavimo sferai daugelį globos ir rūpybos įstaigų. Lietuvai reikalinga įvairių nedidelių socialinės globos ir reabilitacijos įstaigų sistema, atitinkanti principą, kad globa turi būti teikiama žmogui jo gyvenamojoje vietoje. Reikia toliau plėsti bendradarbiavimą šioje srityje su visuomeninėmis socialinės rūpybos organizacijomis.

4.2. Sveikatos apsauga

Realizuojama nacionalinė sveikatos koncepcija, Vyriausybė numato:

toliau rengti aktyvią sveikatos apsaugos politiką ir strategiją reglamentuojančius įstatymus ir normatyvinius aktus: sveikatos pagrindų, sveikatos draudimo, rūkymo, alkoholio vartojimo kontrolės, paciento teisių ir žalos atlyginimo, proto sveikatos, kūno kultūros ir sporto bei kitus su sveikata susijusius įstatymus ir normatyvinius aktus;

kurti žalos sveikatai kompensavimo teisinę sistemą;

skatinti nuosavybės ir finansavimo formų įvairovę, ūkio subjektų aktyvumą sveikatos apsaugos srityje;

skatinti saugios, palankios sveikatai ir aplinkai, ekologiškai švarios gamybos plėtojimą ir investicijas į sveikatai palankią ūkinę veiklą;

toliau plėtoti ministerijų, departamentų, kitų valstybinių tarnybų bendradarbiavimą sveikatos srityje;

optimizuoti sveikatos priežiūros išteklius ir toliau formuoti racionalią struktūrą; tobulinti valdymą, jį toliau decentralizuoti;

parengus sveikatos draudimo modelį ir sukūrus mišraus finansavimo sistemą, patvirtinti jų eksperimentą ir jį etapais įgyvendinti;

pamažu pereiti prie sveikatos priežiūros sutartinių santykių; vykdyti medicinos mokslo finansavimą konkursinių programų pagrindu;

toliau vykdyti medicinos ir sveikatos priežiūros mokslų, ligų profilaktikos ir gydymo integraciją, plėtoti akademinių-universitetinių klinikų ir centrų sistemą;

teikti prioritetą motinystės ir vaikystės apsaugos, vaikų invalidumo, apsigimimų profilaktikos, kūdikių mirštamumo mažinimo, vaikų mitybos produktų ir racionalios mitybos problemoms;

toliau bendradarbiauti su Pasauline Sveikatos Organizacija rengiant ir įgyvendinant sveikatos politikos ir strategijos formavimo, sveikų miestų, sveikatos mokyklos, integruotos profilaktikos, kovos su rūkymu, diabeto profilaktikos, motinos ir vaiko sveikatos, AIDS ir kitas tarptautines programas;

kartu su tarptautiniais ekspertais pradėti rengti nacionalinę sveikatos programą;

sukurti valstybinę tarpžinybinę traumų ir nelaimingų atsitikimų mažinimo programą;

kelti municipalinį sveikatos priežiūros ir medicinos pagalbos lygį, realizuojant konkrečias vietines programas;

tęsti pradėtą vykdyti Lietuvoje sveikatos mokymo, kūno kultūros ir sporto bei sveikatingumo, lėtinų neinfekcinių ligų profilaktikos bei kitas programas;

sukurti medicinos personalo perkvalifikavimo sistemą, orientuotą į pirminę sveikatos apsaugą;

išanalizuoti sveikatos priežiūros ekonominį efektyvumą;

parengti invalidų fizinio aktyvumo didinimo ir bendro sveikatingumo programą.

4.3. Kultūra ir švietimas

Vyriausybė, tęsdama pradėtą kultūros ir švietimo politiką, laikys švietimą ir kultūrą prioritetine veiklos sritimi, lemiančia Lietuvos kultūrinę, socialinę bei ekonominę pažangą. *Vyriausybė numato:*

perėjimo prie rinkos santykių sąlygomis išsaugoti kultūros ir švietimo įstaigų tinklą bei jų materialinę bazę;

stiprinti įstatyminę kultūros vertybių ir būtinų objektų (muziejų, bibliotekų ir kt.) apsaugą;

tobulinti ir puoselėti kultūros įstaigų ir meno institucijų infrastruktūrą, skatinti menininkų kūrybinę iniciatyvą;

laikytis kultūrinio gyvenimo demokratinio koordinavimo, programų finansavimo bei regioninio decentralizavimo principų, kartu stengtis išsaugoti kultūros integralumą;

įgyvendinti Kultūros ir švietimo ministerijos parengtą Lietuvos švietimo koncepciją bei švietimo reformos programą;

pertvarkant bendrojo lavinimo turinį, rūpintis pilietinės Lietuvos visuomenės kūrimu, laikytis doros, asmens laisvės ir atsakomybės puoselėjimo nuostatų. Skatinti pedagogų kūrybinę iniciatyvą;

kuriant tęstinio (permanentinio) švietimo sistemą, toliau vykdyti profesinių ir aukštesniųjų mokyklų reformą, formuoti suaugusiųjų švietimo įstaigų tinklą. Specialistų rengimo sistemą pritaikyti rinkos sąlygoms, įtraukti į šios srities švietimo politikos formavimą darbdavius ir darbuotojus. Plėtojant suaugusiųjų švietimo sistemą, ypač daug dėmesio skirti perkvalifikavimo ir bedarbių mokymo problemoms;

tęsiant švietimo valdymo decentralizavimą, plėsti ugdymo įstaigų savivaldą ir finansinį savarankiškumą, skatinti nevalstybinių ugdymo įstaigų kūrimąsi.

energetikos išteklių vartojimas sumažėjo. Artimiausiais mėnesiais elektros, šiluminės energijos poreikis dėl pramonės ir žemės ūkio krizės dar mažės, nepadidės organinio kuro importas.

Vyriausybė, atsižvelgdama į susidariusią situaciją, numato spręsti tolesnio energetikos sistemos plėtojimo klausimus ir artimiausiu metu atlikti šiuos darbus:

juristiškai apibrėžti energetikos vietą ir reikšmę Lietuvos ūkio struktūroje, nustatyti jos tvarkymo ir funkcionavimo pagrindus. Jau parengti energetikos, branduolinės energetikos įstatymų projektai, vamzdinio naftotiekio ir dujotiekio transporto kodeksas, naftos paieškų ir kiti normatyviniai aktai bei taisyklės. Šių dokumentų priėmimas leistų sudaryti sąlygas įtvirtinti Lietuvos energetikos nepriklausomybę nuo užsienio valstybių, tobulinti energetikos valdymą. Atsižvelgiant į energetikos specifiką, reikia patikslinti Lietuvos Respublikos valstybinių įmonių įstatymą, numatyti nacionalinių koncernų struktūrą. Toliau bus tęsiamas pradėtas darbas, susijęs su praktiniu narystės TATENA ir Europos energijos chartijoje, realizavimu;

toliau didinti energetikos išteklių vartojimo efektyvumą įgyvendinant 1991 metais parengtą Nacionalinę energijos tausojo programą. Veiklos rezultatai jau ryškėja: gerinamos pastatų energetinės charakteristikos, įrengiami dujų apskaitos prietaisai. Įsteigta Energijos tausojo programos direkcija;

tobulinti energetikos išteklių kainodarą, toliau mažinti skirtumą tarp lengvatinų kuro ir energijos kainų gyventojams ir energetikos išteklių kainų įmonėms bei organizacijoms;

užtikrinti, kad Lietuvos ūkis patenkinamai funkcionuotų, aprūpinti jį kuru, elektros bei šilumine energija šią žiemą. Būtina tarpvalstybinėse Lietuvos - Rusijos derybose susitarti dėl tiekiamo kuro kiekio ir kainų;

skubiai išspręsti atsiskaitymų už kurą klausimus. Energetikos ministerijos reguliavimo sferos įmonių įsiskolinimai už energetikos išteklius, kurą, taip pat skolos tiekėjams, yra labai dideli: 1992 m. gruodžio 1 d. vartotojai buvo įsiskolinę 9,5 mlrd. talonų. Daugiausia jie skolingi už elektros ir šiluminę energiją - 3,7 mlrd. talonų, už naftos produktus - 3,3 mlrd. talonų bei dujas - 2,2 mlrd. talonų.

Vyriausybė pripažino skolą Rusijai - už naftą 1,6 mlrd. rublių, už gamtines dujas 3,4 mlrd. rublių (pagal 1992 m. lapkričio 1 d. būklę). Dėl pasikeitusios gamtinių dujų kainos, kuri nebuvo patikslinta dujų vartotojams, per lapkričio mėnesį ši skola padidėjo 2 mlrd. talonų;

padidinti kuro atsargas. Visų pirma būtina rūpintis, kad būtų statomos kuo talpesnės kuro saugyklos, taip pat maksimaliai padidinti perimtų iš Rusijos kariuomenės dalinių, dislokuotų Lietuvoje, degalų bazių talpumą. Valstybinis kuro rezervas bus kaupiamas Lietuvos valstybės biudžeto lėšomis ir priklausys valstybei;

5. ŪKIO REKONSTRAVIMAS

Lietuvos ūkį dabar apibūdina gana mažas, palyginti su industrinėmis pasaulio valstybėmis, darbo bei gamybos efektyvumas. Daugelis technologijų yra atsilikusios, fiziškai ir moraliskai susidėvėjusios. Susiformavusi sovietiniu laikotarpiu ūkio struktūra iš esmės orientuota į buvusių TSRS respublikų pigių žaliavų ir energetikos išteklių šaltinius bei jų rinką. Išteklių vartojimo apimtį ir struktūrą neatitinka Lietuvos ūkio finansinių ir ekonominių galimybių. Nepakankamai panaudojami turimi vietiniai ištekliai ir antrinės žaliavos.

Pradėjus Lietuvos ūkį pertvarkyti iš centralizuotos planavimo sistemos į rinkos ekonomikos sistemą, iškilo objektyvių sunkumų. Infliacinė ekonominė politika savo ruožtu dar pasunkino situaciją.

Lietuvos ūkis dabar formuojasi kaip savarankiškas suverenios valstybės kompleksas, todėl iš esmės keičiasi kooperaciniai ryšiai su buvusiais Rytų partneriais.

Numatomos šios ūkio transformavimo kryptys:

alternatyvių energijos ir žaliavų šaltinių paieška ir įsavinimas; kardinalus energijos vartojimo mažinimas ir jo racionalizavimas gamyboje, buitje bei kitose sferose; ūkio orientavimas į pasaulinę rinką, technologškai jį atnaujinant; aktyvus užsienio prekybos balanso užtikrinimas; maksimalus aplinkos taršos sumažinimas įdiegus naujas beatliekes technologijas;

privataus verslo tolesnis plėtojimas ir skatinimas, privataus ūkio pripažinimas tinkamiausiu inovaciniams procesams ir operatyviems struktūriniams pertvarkymams.

Rekonstruojant Lietuvos ūkį, bus taikoma prioritėtų kai kurioms ūkio šakoms, pošakiams bei sektoriams sistema, įgyvendinama per ekonominį mechanizmą.

5.1. Pagrindinių ūkio šakų perspektyvinio plėtojimo kryptys

5.1.1. Energetika

Lietuvai toli gražu nepakanka savų energetikos išteklių: apie 97 procentus jų importuojama, tačiau yra galingos elektrinės, naftotiekis, išvystyti elektros bei šilumos tiekimo tinklai ir sistemos, naftos perdirbimo pramonė. Energetikoje sukaupta 43 mlrd. talonų valstybinio kapitalo. Labai svarbu šį Lietuvos turimą kuo geriau panaudoti, tačiau 1992 metais, mažėjant pramonės ir žemės ūkio produkcijos gamybai, brangstant naftai, dujomis, branduoliniam kurui,

sumažinti Lietuvos energetikos priklausomybę nuo nepatikimų kuro tiekimo šaltinių, daugiau eksportuoti elektros energijos, užtikrinti aplinkos apsaugą (įskaitant branduolinią saugumą), kuo operatyviau ir racionaliau pasinaudoti Europos rekonstrukcijos ir išystymo banko teikiama paskola skubioms energetikos problemoms spręsti;

galutinai išspręsti klausimą dėl skylo skyrimo Klaipėdos naftos terminalui statyti. Pagal JAV firmos Flour Danfēl atliktą naftos terminalo ir naftotiekio bei produktotiekio Klaipėda - Mažeikiai studiją, į šį objektą reikia investuoti 308,3 mln. dolerių, iš jų 96 mln. dolerių skirti naftotiekui ir produktotiekui Klaipėda - Mažeikiai;

ieškoti lėšų Mažeikių naftos perdirbimo įmonės "Nafta" pirmojo etapo rekonstrukcijos (vertė - 80 mln. dolerių) projektui įgyvendinti;

testuoti kruonio hidroakumuliacinės elektrinės statybą, rengti dokumentaciją aukštos įtampos elektros tiekimo tarpvalstybinei linijai, jungiančiai Lietuvos ir Lenkijos energetikos sistemas, tiesiti;

toliau tiesti magistralinį dujotiekį Panevėžys - Šiauliai - Klaipėda, magistralinio dujotiekio atšaką į Marijampolę, testuoti dujų paskirstymo stoties Aukštųjų Paneriuose, suskystintųjų dujų pildymo stoties Mažeikiuose, suskystintųjų dujų saugyklos Kauno suskystintųjų dujų įmonėje, Vilniaus kuro tiekimo bazės Vievėje, naujos talpyklos Subačiaus kuro bazėje statybą, projektuoti 400 tūkst. tonų talpos mazuto saugyklą Vilniuje.

5.1.2. Transportas, ryšiai ir informatika

Geografinė Lietuvos padėtis lemia regioninį bei tarptautinį Rytų - Vakarų ir Šiaurės - Pietų *transporto* infrastruktūros pobūdį.

Numatoma, kad bus trys tarptautiniai transporto koridoriai:

sausuma (jungiantis Rytų ir Centrinės bei Šiaurės Europos šalis);

jūra (per Klaipėdos uostą tarp Vakarų ir Baltarusijos bei Rusijos, kitų

Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalių);

oru (per Šiaulių aerouostą - krovinių ir keleivių tarptautiniams pervedimams).

Vyriausybė teiks prioritetus:

Klaipėdos jūrų uosto modernizavimui. Pasitelkus užsienio specialistus, rengiamas Klaipėdos transporto mazgo integravimo į intermodalinio transporto procesus jūros koridoriu projektas;

susisiekimo geležinkelio tarp Lietuvos ir Lenkijos atstatymui (įrengiant

Šeštokų geležinkelio stotį per krovimo iš europinio standarto į platesnės

vežės kėlių įrengimus, kad būtų atstatytas krovinių traukinių eismas);

tarptautinės automagistralės Via-Baltica statybai (siekiant įjungti Baltijos

valstybių automobilių kelių tinklą į Transeuropinį automobilių kelių tinklą);

aeronavigacinių įrengimų, naudojamų oro susisiekimo paslaugoms ir skry-

džių saugumui Lietuvoje užtikrinti, atnaujinimui.

Vyriausybė rengia nacionalinę transporto sistemos rekonstravimo ir plėtojimo programą, kurios tikslas - sukurti bendrą multimodalinę transporto sistemą, integruoti ją į Europos transporto paslaugų rinką, skatinti, kad keliai ir tranzitiniai kroviniai būtų vežami per Lietuvos teritoriją, palaikyti prekybinius ryšius tarp Lietuvos ir Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalių.

Svarbiausieji rengiamos nacionalinės transporto sistemos rekonstravimo ir plėtojimo programos uždaviniai:

sukurti transporto veiklos teisinio reguliavimo sistemą pagal tarptautinės teisės normas;

parengti lanksčią valstybinio transporto reguliavimo sistemą.

Išanalizavus pasaulinę praktiką ir patirtį bei įvertinus Lietuvos galimybes, rengiamos *ryšių plėtotės* strateginės programos: telekomunikacijų plėtojimo, laiko apskaitos sistemos vietos tinkluose įdiegimo, ATSK "Kvarc" Vilniuje išplėtimo, tarptautinių atskaitymų kompiuterizavimo, pašto įmonių tinklo pagal naują Lietuvos administracinį paskirstymą optimizavimo, pašto siuntų ir vertybių apskaitos ir kontrolės, pašto banko įkūrimo, kabelinės-eterinės televizijos tinktų kūrimo, naujo radijo FM diapazono įvaldymo, radiorelinio tinklo optimizavimo, periodinės spaudos prekybos infrastruktūros plėtojimo, nacionalinės informacinės infrastruktūros sukūrimo ir kitos.

1992 metais Lietuvoje buvo imtasi iniciatyvos sparčiau diegti modernias informacinės technologijas ir sukurti savo informacinę infrastruktūrą. Prasi-dėjo organizacinis darbas, susijęs su labai svarbaus projekto "Lietuva-2000" įgyvendinimu.

Vyriausybė, siekdama sėkmingai įvykdyti šį svarbiausią nacionalinės informacinės infrastruktūros projektą, numato dalį informatikos sferai skiriamų lėšų centralizuotai panaudoti strateginiam planavimui bei darbų koordinavimui, teikti organizacinę ir kitokią paramą projekto "Lietuva-2000" darbus koordinuojančioms tarnyboms.

5.1.3. Žemės ūkis ir maisto pramonė

Pagrindinis žemės ūkio ir maisto pramonės gamybos pertvarkymo tikslas - aprūpinti Lietuvos rinką pagrindiniais maisto produktais, teškoti užsienio rinkos tradicinėms bei kitoms žemės ūkio prekėms.

Šių tikslų Vyriausybė sieks, skatindama ūkininkų kūrimąsi, perdirbimo pramonės, žemės ūkio ir agroserviso įmonių kooperaciją, remdama geriausius visų nuosavybės formų žemės ūkio produkcijos gamintojus. Reikės racionaliau naudoti turimus materialinius techninius išteklius, gerinti žemės ūkio produkcijos supirkimą, perdirbimą ir prekybą maisto produktais.

Pertvarkant *žemės ūkio gamybą*, prioritetas bus teikiamas grūdų ūkiui, pieno ir mėsos galvijininkystei. Linininkystė bus plėtojama pagal baigiamą rengti specialią programą.

Bulves, daržoves ir vaisius augins daugiausia ūkininkai, gyventojai ir specializuotos žemės ūkio bendrovės. Šioms nelabai pelningoms kultūroms išauginti įdedama daug rankų darbo, todėl valstybė netiesiogiai remis ir skatins jų augintojus.

Gyvilininkystė bus plėtojama orientuojantis į savos gamybos pašarus. Žemės ūkyje 1993 metų pradžioje ypač bus jaučiama koncentratų stoka. Kad gyvilininkystės produktų gamyba būtų stabilesnė, numatoma pirkti (jeigu nebus gauta labdara) apie 700 tūkst. tonų pašarinių grūdų ir 200-300 tūkst. tonų baltyminių pašarų. Reikia išsaugoti geriausių bandų genofondą.

Vyriausybė vykdys ūkininkų rėmimo programą, remis maisto pramonės įmones, gaminančias kūdikių ir vaikų mitybos produktus.

Būtina suaktyvinti tarptautines derybas dėl Lietuvos žvejybos laivyno darbo užsienio valstybių ekonominėse zonos, palankių Lietuvai sutarčių sudarymo.

Lietuvos okeaninę žvejybą numatoma optimizuoti pertvarkius Lietuvos valstybinės žvejybos įmonės "Jūra" darbą Lietuvos rinkos poreikiams bei Lietuvos ekonominiams interesams tenkinti, labai sumažinus esamų laivų skaičių, modernizavus likusį laivyną ir įsigijus naujų modernių laivų.

Visokeriopai bus skatinama integruoti žemės ūkio produkcijos gamintojų ir šios produkcijos perdirbamosios pramonės įmonių veiklą, kurti mažas žemės ūkio produkcijos apdorojimo bei maisto produktų gamybos cechus bei įmones.

5.1.4. Miškų ūkio ir miško ruošą

Nuo 1991 metų pradėta miškų ūkio ekonominė reforma. Ją įgyvendinant, atsisakyta miškų ūkio finansavimo iš biudžeto. Miškų tvarkymo ir apsaugos darbai finansuojami iš miškų auginimo fondo, kuris formuojamas iš pajamų už parduotą mišką. 1992 metais, energetikos krizės sąlygomis, buvo nuosekliai vykdomi miškų ūkio darbai, ir medienos paruošų nesumažėjo.

Vyriausybė sieks, kad Lietuvos ūkio ir gyventojų medienos poreikiai būtų tenkinami iš savų miško išteklių. Reikia peržiūrėti miškų naudojimo principus saugomose teritorijose, neatsisakyti miškininkystės ir gamtos saugos požiūriu realių kirtimo normų ir būdų.

Bus sudaromos sąlygos gyventojams, žemės ūkio bendrovėms ir kitiems vartotojams nemokamai pasigaminti malkų valant miškus. Socialiai remtiems šeimoms, švietimo, kultūros ir gydymo įstaigoms bus tiesiogiai padedama apsirūpinti malkomis.

Svarbus valiutinių pajamų šaltinis - medienos eksportas, todėl bus daugiau eksportuojama nedidelę paklausą pas mus turinčios smulkios medienos.

Gerinant miškų apsaugą, ypač kovojant su medienos grobimu, būtina įvesti paprastesnę pažeidėjų atskleidimo sistemą ir didinti jų atsakomybę. Tam bus parengti atitinkamų įstatymų papildymo projektai.

Būtina paspartinti miškų grąžinimą jų teisėtiems savininkams.

Toliau bus pertvarkomas medžioklės ūkis, nes jį reikia priartinti prie rinkos sąlygų. Būtina skubiai parengti medžioklės įstatymo projektą. Su medžiotojais, jų būreliais ūkinius sutartinius ryšius numatoma grįsti ilgalaikės nuomos principais.

5.1.5. Pramonės šakos

Viena svarbiausių *mašinų gamybos pramonės* pertvarkymo krypčių - žemės ūkio mašinų, padargų ir inventorius gamybos plėtimas kooperuojantis su kitomis Baltijos valstybėmis. Taip pat numatoma kartu su Vokietijos firma KHD pradėti gaminti mažo galingumo dyzelinius variklius.

Staklių ir įrankių pramonėje reikės toliau plėtoti turimą precizinių staklių gamybos potencialą, techniškai jį atnaujinti pritraukus užsienio investicijas.

Numatoma pradėti gaminti sintetinių ketų, kurti mažas, ekologiškai švarias spalvotosios ir juodosios metalurgijos įmones, pasitelkus užsienio firmas.

Elektronikos ir elektrotechnikos pramonė, orientuodamasi tiek į Lietuvos vidaus rinką, tiek į eksporto didinimo galimybes, 1993 metais pradės gaminti naujus šiuolaikinius kineskopus, selektorius televizoriams, kabelinės televizijos aparatūrą, radijo matavimo prietaisus, televizijos mikroschemas ir kt.

Realizuojanti Nacionalinę energijos tausojoimo programą, ypač aktualu pradėti gaminti energijos apskaitos prietaisus. 1993 metais bus pagaminta bandomoji ultragarsinių vandens ir šilumos skaitiklių partija.

Vyriausybė toliau skatins medicinines ir kompensacines technikos gamybą. Sveikatos apsaugos įstaigų reikmėms tenkinti reikės daugiau gaminti medicinijos prietaisų ir technikos, plėsti jų asortimentą (čia minėtina diagnostinė vidaus organų tyrimo aparatūra, inhaliatoriai, protezai, įvairūs įrankiai, medicininė matavimo aparatūra).

Numatoma kelti Lietuvoje gaminamų elektros variklių gamybos techninį lygį. Tai padės aprūpinti kvalifikuotu darbu apie 14 tūkst. žmonių.

Lengvoji pramonė - tradicinė Lietuvos pramonės šaka, turinti nemažą techninį potencialą.

Kad audiniai arba jų gaminiai būtų eksportuoti į pasaulinę rinką, reikia gerų žaliavų, cheminių pluoštų, būtina įdiegti šiuolaikinę pluošto paruošimo, verpimo, taurinimo technologiją.

Kai kurios siuvimo pramonės įmonės turi naują modernią įrangą. Atsiliekama modeliavimo ir konstravimo srityje. Reikia sukurti pasaulinius standartus atitinkančią modelių diegimo sistemą, panaudoti kokybės valdymo metodus.

Pastaruoju metu vis dažniau pasinaudojama alternatyviomis žaliavų ir medžiagų gavimo galimybėmis, mažiau prekių parduodama Rytų šalims, kartu didėja eksportas už konvertuojamą valiutą. Tačiau palankiomis ekonominėmis

mis tarpvalstybinio bendradarbiavimo sąlygomis gali išlikti pagrindinis tiekimas iš Rytų šalių tokių žaliavų ir medžiagų, kaip medvilnė, cheminiai siūlai, kai kurie kailiai, chemikalai, pagalbinės medžiagos.

Tikslinga plėtoti linų pramonę, natūralių odų ir kailių perdirbimą, todėl rengiamos jų gamybos plėtojimo programos.

Medienos perdirbimo pramonės rekonstravimo pagrindinė kryptis - mechanizuoti turimas technologijas, kad gėliau ir racionaliau būtų panaudojami Lietuvos miškų ištekliai.

Tuo tikslu kartu su Suomijos ir Švedijos projektavimo firma "Jakko-Piory" rengiama Lietuvos miškų ūkio ir medienos perdirbimo kompleksinio vystymo programa (Master planas).

1992-1994 metais būtina modernizuoti plokštinių medienos medžiagų gamybą, kad ji atitiktų pasaulinės rinkos reikalavimus, nes menkavertės medienos Lietuvoje pakanka, o produkcija labai eksportabili.

Klaipėdos valstybiniame medienos medžiagų kombinate planuojama techniškai pertvarkyti klijuotinės faneros gamybą - paleisti į darbą importinių įrengimų kompleksą, kuris leis padidinti gamybą 30 procentų.

Chemijos pramonės šakos būklė ypač priklauso nuo galimybių apsirūpinti energetikos ištekliais, žaliavomis ir medžiagomis, nes vietinės žaliavos sudaro tik apie 10 procentų jų bendro kiekio. Pagrindinės stambiatonažės žaliavos, nuo kurių daugiausia priklauso pagrindinių chemijos pramonės įmonių darbas, yra gamtinės dujos, apatitai, siera, įvairūs polimerai, aluminis, tirpikliai, paviršiaus aktyviosios medžiagos.

Atsižvelgiant į žaliavų bazę, energetikos išteklių kainas ir produkcijos paklausą, pertvarkoma įmonių veikla, stengiamasi jas integruoti į naujas rinkas. Chemijos gamyklose ieškoma būdų, kaip techniškai atsilikusią gamybą pakeisti nauja technologija, o trąšų asortimentą padaryti prieinamesnį Lietuvos žemdirbiams ir tinkamesnį augalams. Gamybos pertvarkymas pagerintų ir ekologinę regiono situaciją.

Polimerinių žaliavų stoka verčia mažinti stambiatonažių polietileno gaminių (vamzdžių, plėvelės) gamybą ir pereiti prie sudėtingesnių dirbinių, kuriems reikia mažiau žaliavų. Kartu reikia daugiau dėmesio skirti naudotų plastmasių surinkimui ir perdirbimui.

Farmacijos pramonė priskirtina prie prioritetinių ūkio šakų. Jai reikia mažai žaliavų ir medžiagų, gamyba palyginti švari ekologiniu požiūriu, tačiau farmacijos pramonei taip pat būtinas pakankamas mokslinis potencialas.

Lietuvoje gaminamų vaistų asortimentas negausus. Apie 80 procentų pagamintų vaistų būdavo išvežama į buvusią TSRS, o įvežama apie 90 procentų vaistinių preparatų. Vietinės žaliavos farmacijos pramonėje sudarė apie 50 procentų, kita dalis būdavo įvežama daugiausia iš Rusijos, Ukrainos ir kitų

Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalių. Dabar eksportas į šias šalis ir importas iš jų (tiek vaisių, tiek jų žaliavų) yra sumažėjęs.

Šiuo metu rengiamas farmacijos pramonės plėtojimo programos projektas. Atsižvelgiant į esamą techninę bazę, žaliavų išteklius, mokslinę bei gamybinę patirtį ir įvertinant farmacijos pramonės produkcijos eksporto plėtimo galimybes, programos projekte numatyti būdai ir priemonės Lietuvos medicininių ir veterinarinių preparatų poreikiui tenkinti.

Serviso verslą tikslinga plėtoti ir reorganizuoti dviem kryptimis:

skatinti smulkių įmonių steigimąsi (taip pat skaidyti ir privatizuoti esamas stambesnes įmones) bei orientuoti įmones gamintojas į firminių servisų;

skatinti smulkias serviso įmones aptarnaujančių centrų (agentūrų), vykdančių serviso šakos mokslinio technologinio aptarnavimo funkcijas, kūrimąsi.

Žemės gelmių išavinimas ir panaudojimas - vienas iš prioritetinių Lietuvos ūkio rekonstravimo uždavinių. Sėkmingai jį sprendžiant, būtų galima sumažinti įvežtinių žaliavų ir medžiagų kiekį, geriau ir racionaliau panaudoti vietinius išteklius ir žemės gelmių naudingąsias savybes. Vietiniai ištekliai - tai žaliavų bazė, ne tik leidžianti artimiausiu laiku rekonstruoti ir plėtoti kai kurias Lietuvos pramonės šakas, bet ir sukurti naujas darbo vietas, panaudoti esamą mokslinį ir gamybinių potencialą, gaminti produkciją vidaus rinkai ir eksportui, mažinti energetikos išteklių sąnaudas žaliavoms išgauti.

Parngtos arba rengiamos ir realizuojamos tikslinės programos, numatančios kai kurių naudingųjų iškasenų (anhidrito, sapropelio) ir požeminių saugyklų panaudojimą. Rengiamos kalcio salietros gamybos ir magnio išgavimo iš dolomitų technologijos.

Vyriausybė skatins tuos ūkio sektorius ir tas sferas, kurios racionaliai naudoja vietines žaliavas ir medžiagas, diegia beatliekes technologijas.

Vidaus prekyboje Vyriausybė sieks:

būtinais atvejais nustatyti racionalaus vartojimo sąlygas ir taisykles, numatyti būtiniausių vartojimo prekių pardavimo užduotis;

sudaryti valstybinius prekių rezervus nenumatytiems atvejams;

ginti vartotojų interesus ir teises, priimdama reikiamus normatyvinius aktus, kurie atitiktų vartotojų interesų apsaugos tarptautinius principus.

5.1.6. Statybą ir urbanistiką

Per artimiausius 2-3 metus numatoma iš esmės apriboti daug energijos ir kuro eikvojiančių medžiagų gamybą ir naudojimą. Šakiniai pereinamojo laikotarpio prioritetai bus teikiami tobesnių termoizoliacinių, lakštinių medžiagų, stogų dangos ir inžinerinės įrangos gamybai bei naudojimui. Tai leis sutaupyti nemažai kuro medžiagoms gaminti ir pastatams apšiltinti. Bus plačiau naudojami mineralinės vatos gaminiai, dembliai, plokštės iš vietinių

medžiagų atitvaroms ir ypač trisluksnėms bei daugiastuoksniams gyvenamųjų namų išorinių sienų konstrukcijoms gaminti.

Atsižvelgiant į Lietuvos klimatinės sąlygas, bus projektuojami šlaitiniai pastatų stogai, todėl reikės iš esmės keisti stogo dangą. Dalį ruloninės dangos gamybinių pajėgumų ir žaliavų numatoma panaudoti kanadietiškomis čerpėmis gaminti, toliau plėsti betoninių čerpių gamybą.

Vyriausybė ekonomiškai skatins ir remis įmones (teiks pelno mokesčio ir kreditų lengvatą prioritetingoms pramonės šakoms), gaminančias tobulėsnės statybines medžiagas bei konstrukcijas, ypač termoizoliacines, lakštines medžiagas ir inžinerinę įrangą.

Norint išsaugoti turimus statybos organizacijų pajėgumus ir gausinti užsienio valiutos išteklius, bus komplektuojami statybos padaliniai darbams už Lietuvos teritorijos ribų (t.y., plėtojamas statybos paslaugų eksportas).

Siekdama kuo ilgiau išsaugoti pastatytų ir naudojamų gyvenamųjų namų, kitų įvairios paskirties pastatų bei statinių fondą ir taupyti kurą, išvengti nereikalingų nuostolių, Vyriausybė skirs daugiau dėmesio jų priežiūrai, reikalaus, kad naudotojai laikytųsi jų priežiūros ir eksploatavimo tvarkos, teiks savivaldybėms, įmonėms ir organizacijoms paramą šioje srityje.

Būsto problema ypač aktuali socialinės ekonominės politikos srityje. Tinkamas būstas ir gyvenamoji aplinka yra žmogaus teisė ir būtina asmenybės ugdymo, valstybės socialinio stabilumo sąlyga.

Nauja energetikos situacija verčia iš esmės keisti esamo butų fondo priežiūros ir renovacijos bei gyvenamosios statybos būdus, statybinių medžiagų gamybos struktūrą.

Patvirtinta valstybės remiama programa "Būstas" numato priemones šioms uždušiniam spręsti, tačiau konkretūs rezultatai bus pasiekti šias priemones parėmus valstybės mastu.

5.2. Mokslo, studijų ir technologijų plėtojimas

Vyriausybė, remdama mokslo, studijų ir technologijų plėtojimą, siekdama humanizuoti mokslą ir kuo veiksmingiau panaudoti intelektualinį potencialą Lietuvos ūkio ir kultūros reikmėms, numato:

tobulinti ekonomines priemones mokslui ir studijoms plėtoti - skirti asignavimus valstybės subsidijoms, valstybinėms mokslo programoms, mokslo ir studijų bei inovacijų skatinimo fondams;

plačiau panaudoti Lietuvos mokslinį potencialą ūkio rekonstravimo, kultūros ugdymo ir kitų tikslinių programų tyrimams vykdyti ir naujoms technologijoms kurti;

tęsti mokslo ir studijų reformą, sudaryti normalias sąlygas mokslo ir studijų institucijų veiklai;

plėtoti ir skatinti mokslo ir studijų veiklos integraciją, labai kvalifikuotų specialistų rengimą, jų kvalifikacijos tobulinimą ir perkvalifikavimą pagal visuomenės gyvenimo ir kultūros poreikius, rinkos ekonomikos sąlygas bei prognozes;

reguluoti mokesčių politiką taip, kad ji skatintų įmones kurti ir vartoti naujas technologijas ir remti mokslą bei studijas;

plėsti tarptautinį mokslininkų bendradarbiavimą, bendrų su užsieniu programų, inovacinių firmų, technologinių parkų kūrimą, mokslininkų ir studentų stažavimąsi pasaulio mokslo centruose;

mažinti kai kurių mokslo krypčių disproporciją, sudaryti sąlygas privatizuoti mokslinių institucijų technologinius padalinius;

formuoti valstybės politiką visais Lietuvos ūkio plėtotės klausimais, plačiai teikti mokslininkus ekspertizų išvadoms rengti.

5.3. Aplinkos apsauga

Vyriausybė dės pastangas, kad užtikrintų Lietuvos gyventojams švarią aplinką, gamtos įvairovės apsaugą ir atkūrimą, racionalų gamtos išteklių naudojimą.

Tuo tikslu numatoma:

toliau vykdyti vandens apsaugos priemones, statyti nutekamojo vandens valymo įrenginius didžiuosiuose Lietuvos miestuose (biologinio valymo - Vilniuje, Klaipėdoje, Šiauliuose, Palangoje, mechaninio - Kaune). Be to, atviri vandens telkiniai bus mažiau teršiami pastatych ir rekonstravus vandens valymo įrenginius kitose vietovėse;

toliau kurti bendrą ekonominę gamtos išteklių apsaugos ir naudojimo sistemą, padaryti ją lankstesnę, patrauklesnę užsienio investicijoms, tobulinti gamtos išteklių apskaitą;

sukurti teritorinio planavimo sistemą, kad būtų galima reguliuoti urbanizacijos poveikį aplinkai.

Pagrindiniai atmosferos oro teršėjai yra transportas (58 procentai) ir pramonė (31 procentas). Parengta ir Vyriausybės aprobuota oro teršimo mažinimo programa "Transportas ir aplinkos apsauga". Ieškoma būdų, kaip realizuoti šią programą.

Lietuvoje tik 15 procentų susidaranciu pavojingų atliekų padaroma nekenksmingomis. Būtina kuo skubiau pradėti pavojingų atliekų utilizavimo įmonės statybą, skatinti beatliekės ir švarios technologijos diegimą, geriau organizuoti radioaktyviųjų medžiagų tvarkymą;

plėsti Lietuvai naudingus ryšius su užsienio, ypač Skandinavijos kraštų, šalimis, bendradarbiauti su jomis aplinkos apsaugos srityje;

griežčiau kontroliuoti, kaip laikomasi aplinkos apsaugos įstatymų, užkirsti kelią brakonjeriavimui, gamtos išteklių grobimui, rengti įstatymų šiais klausimais projektus;

įvertinti aplinkai padarytą žalą Rusijos kariuomenės paliekamuose kariuose objektuose;

vykdyti geologinio žvalgymo bei paieškų darbus, ypač reikalingus energetikai, pramonei plėtoti, gyventojams geriamuoju vandeniu aprūpinti, racionaliai naudingųjų iškasenų gavybai užtikrinti.

6. UŽSIENIO POLITIKA

Lietuvos Respublikos, kaip suverenos valstybės, vietos pasaulio politikoje atkūrimas ir įtvirtinimas, teritorinio vientisumo užtikrinimas (išsaugojimas), atstovavimas jos interesams, gynimas dvišaliuose bei daugišaliuose tarpvalstybiniuose santykiuose ir toliau lieka svarbiausia Lietuvos užsienio politikos kryptis, susiformavusi po Nepriklausomybės akto paskelbimo 1990 m. kovo 11 dieną.

Sėkmingos užsienio politikos laidu Vyriausybė laiko nuostata, jog Lietuva niekam nėra priešas, niekam neturi teritorinių pretenzijų, nori palaikyti draugiškus santykius su visomis - gretimomis ir tolimomis - valstybėmis ir grindžia juos pariteto bei abipusės naudos principais.

Svarbiausias Vyriausybės uždavinys užsienio politikoje - padaryti ją konceptualesnę bei pragmatiškesnę. Reikia suvokti realius mūsų valstybės poreikius bei galimybes, atsižvelgti į istoriškai susiklosčiusius Lietuvos ryšius su kitomis valstybėmis, tų ryšių perspektyvumą. Negalima pamiršti ir ekonominio santykių su kitomis valstybėmis aspekto, taip pat to, kad būtina geriau subalansuoti užsienio politiką geografiniu požiūriu - daugiau dėmesio skirti geriems santykiams su kaimyninėmis (iš jų ir Nepriklausomų Valstybių Sandraugos) šalimis, šių santykių formavimui.

Ateityje į bendrą Europos politinę bei ekonominę erdvę turėtų įeiti visos šio žemyno šalys (jos visos deklaruoja tokį siekimą). Šiuo požiūriu Lietuvos strategija galėtų turėti keletą krypčių.

Pirmiausia - tai santykių plėtojimas su šalimis, šiuo metu įeinančiomis į Europos Bendriją. Vokietijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės, Italijos ir kitų Europos Bendrijos šalių dėmesys Lietuvai leidžia tikėtis sėkmės šioje srityje.

Antra - glaudesnių ryšių užmezgimas su Baltijos regiono valstybėmis. Tai galima pasiekti aktyviu dalyvavimu Baltijos Jūros Valstybių Taryboje, kuri buvo įsteigta 1992 m. kovo 5-6 d. Kopenhagoje, dalyvaujant Danijos, Vokietijos, Estijos, Suomijos, Latvijos, Lietuvos, Norvegijos, Lenkijos, Rusijos, Švedijos ir Europos Bendrijos Komisijos atstovams.

Trečia - santykių su Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalimis transformavimas į bendradarbiavimo ir mainų santykius.

Ketvirta - ryšių su Višegrado šalimis (Vengrija, Lenkija, Čekija ir Slovakija) plėtojimas.

Penkta - santykių su kitomis Europos valstybėmis užmezgimas ir plėtojimas.

Strategiškai svarbu plėtoti visokeriopą bendradarbiavimą su neeuropinėmis išvystytomis pasaulio valstybėmis - JAV, Japonija, Kanada ir kitomis. Nevalia pamiršti ir kitų regionų bei valstybių, kur gali slėpėti Lietuvai naudingo bendradarbiavimo rezervų (tokioms valstybėms priklausau, pavyzdžiui, Turkija).

Suprantama, jog negalima apsiriboti tokio stambiu politinio ir ekonominio žemėlapiu susikirstymu. Esama valstybių bei jų mažesnių grupių, su kuriomis Lietuvą sieja ypač glaudūs ryšiai.

Savita vietą Lietuvos užsienio politikoje turi užimti santykiai su kaimynėmis - Latvija ir Estija. Nors politinėje plotmėje - ypač derinant veiksmus Rytų atžvilgiu - padaryta nemažai, koordinacija, ir ypač ekonominių santykių srityje, galėtų būti geresnė, juolab kad pasaulis Lietuvą, Latviją ir Estiją traktuoja kaip politinį bei ekonominį vienetą.

Kalbant apie Baltijos regiono valstybes, būtina atskirai minėti Vokietiją, Lenkiją bei Skandinavijos šalis.

Suderinta Deklaracija dėl Lietuvos ir Vokietijos teisinių santykių pagrindų. Esama galimybių steigti Lietuvos prekybos atstovybes Vokietijoje, plėsti bendradarbiavimą kultūros, švietimo, transporto, ryšių, energetikos vystymo srityse.

Lenkija - tiek politiniu, tiek ekonominiu požiūriu svarbi Lietuvos kaimynė, potenciali prekybos partnerė. Žvelgiant daugiau ir ateitį nei į praeitį, būtina ieškoti galimybių draugiškoms, abipusiai naudingiems santykiams, didinančioms abiejų šalių saugumą.

Svarbu toliau plėtoti santykius su kaimyninėmis Skandinavijos valstybėmis. Politiniai, ekonominiai, moksliniai, kultūriniai ryšiai su šiomis šalimis daro didelę įtaką procesams Lietuvoje, kuri skina kelią į demokratiją ir rinkos ekonomiką. Lietuvai turi padėti geografinis šių šalių artumas, jų palankumas ir suinteresuotumas tuo, kad Lietuvoje nugalėtų demokratija, būtų sėkmingai sprendžiamos ūkinės, ypač energetikos bei ekologijos, problemos.

Nepriklausomų Valstybių Sandrauga dar tik formuojasi. Glaudžiausi ryšiai yra tarp Rusijos Federacijos, Baltarusijos Respublikos ir Kazachstano. Gėranoriškumo pagrindais besiremiantys Lietuvos - Rusijos politiniai santykiai leidžia tikėtis, kad su šia valstybe susiformuos normalūs ekonominiai, kultūriniai, moksliniai ryšiai.

Lietuva iki šiol nėra užmezgusi diplomatinį santykių su Baltarusijos Respublika. Juos būtina nustatyti.

Lietuvą su Ukraina sieja istoriniai ryšiai. Be to, kaip valstybė, turinti didelį ekonominį potencialą, gausius gamtos išteklius, Ukraina nusipelnė ypač didelio Lietuvos diplomatijos dėmesio.

Lietuva ir toliau turi siekti integruotis į Europos politinę bei ekonominę erdvę, todėl būtina plėtoti santykius su Europos Ekonominė Bendrija, aktyviai

dalyvauti Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Konferencijos procesuose, toliau bendradarbiauti mums prieinamoje Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO) veikloje, prisidedant prie kolektyvinio saugumo sistemos kūrimo Europoje.

Pasaulyje vykstantiems procesams vis daugiau įtakos daro tarptautinės politinės, ekonominės, kultūros, švietimo, mokslo organizacijos. Lietuva turi aktyviai įsitraukti į šių organizacijų veiklą. Jungtinių Tautų Organizacija, Europos Taryba, Tarptautinis valiutos fondas, Pasaulio bankas ir kitos tarptautinės institucijos turi būti dėmesio centre, formuojant Lietuvos tarptautinę strategiją.

Pirmiausia sprendini šie Lietuvos užsienio politikos uždaviniai:

pasiekti tikrosios narystės Europos Taryboje;

suaktyvinti diplomatinį atstovybių Maskvoje bei Kijeve veiklą;

įsteigti pastuntinybes Minske, Alma Atoje, taip pat kai kuriose kitose Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalyse;

pradėti derybas dėl įstojimo į GATT ir UNCTAD;

gerinti Lietuvos ir Lenkijos pasienio tarnybų darbą;

siekiant sumažinti išlaidas, pasiūlyti Latvijai ir Estijai kooperuotai steigti pastuntinybes užsienyje, ypač mažose šalyse;

laikantis neličiamumo bei teritorinio vientisumo principo, delimituoti ir demarkuoti Lietuvos Respublikos sieną su Baltarusijos Respublika bei Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi, aptarti sienų režimo klausimus;

inicijuoti derybas su Europos Bendrija dėl asociacinių sutarčių pasirašymo.

7. KRAŠTO SAUGUMAS

Vienas iš valstybės valdymo uždavinių yra pašalinti išorės ir vidaus grėsmę jos valstybingumui. Tai turi užtikrinti krašto saugumo sistema, kurią sudaro Krašto apsaugos ministerijos tarnybos ir Saugumo tarnyba. Krašto apsaugos ministerija įgyvendina valstybės saugumo ir gynybos politiką, o Saugumo tarnyba užkerta kelią vidinei politinei destrukcijai, gindama konstitucinę santvarką.

Gynybos ir saugumo politika bus įgyvendinama dviem pagrindiniais kryptimis:

- dalyvaujant tarptautiniuose procesuose, skirtuose saugumui didinti; mobilizuojant valstybę, jos institucijas, visuomenę šalies saugumui užtikrinti ir kaupiant tam būtinus išteklius.

Dalyvavimas tarptautiniuose procesuose. Vyriausybė sieks:

- dalyvauti Jungtinių Tautų Organizacijos vykdomose taikos kūrimo, jos palaikymo, humanitarinės pagalbos bei kitose operacijose, šios organizacijos struktūrinių padalinių darbe;

- dalyvauti per Krašto apsaugos ministerijos struktūrinius padalinius Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO) programose - karinomenės demonstracinės kontrolės, mokslo, aplinkos apsaugos karinių dalinių dislokacijos vietose ir pan.;

- dalyvauti Helsinkio procese ir jo sudėtinėse dalyse, ypač tose, kurios skirtos saugumui didinti (1992 metų Vienos dokumento įgyvendinime ir jo tolesniame plėtojime), ir kt.;

- dalyvauti Šiaurės Atlanto Bendradarbiavimo Tarybos (NACC) darbe; dalyvauti kituose procesuose, skirtuose saugumui didinti pasaulio, Europos ir regiono mastu;

- sudaryti tarp Lietuvos, Latvijos ir Estijos sutartį dėl saugumo užtikrinimo; sudaryti su Lenkijos Respublika, Baltarusija bei Ukraina sutartis dėl geros kaimynystės santykių nustatymo ir tarpusavio pagalbos stichinių nelaimių atvejais.

Valstybės, jos institucijų, visuomenės mobilizavimas saugumui užtikrinti ir būtinų išteklių kaupimas. Vyriausybė pertvarkys krašto apsaugos pajėgas, atsižvelgdama į gynybai nebūdingų funkcijų, teikdama prioritetą pajėgų kokybei, profesionalumui, jų veiklos efektyvumui.

Taip pat Vyriausybė sieks valstybinių ir visuomeninių organizacijų sąveikos, kurdama teisinius pagrindus šioje srityje, visų pirma nacionalinio saugumo koncepciją, gynybos doktriną, rengdama krašto apsaugos įstatymą, sudarydama valstybinius gynybos planus.

Bus organizuojamas reikalingų valstybės saugumui didinti materialinių, energetikos išteklių bei informacijos kaupimas ir specialistų rengimas.

Artimiausias Vyriausybės uždavinys saugumo srityje - užtikrinti nuoseklią Rusijos kariuomenės išvedimą iš Lietuvos.

8. TEISINĖ POLITIKA IR VALSTYBINIO VALDYMO TOBULINIMAS

8.1. Teisinė politika

Vyriausybės teisinė politika grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais ir jų pagrindu leidžiamais Vyriausybės aktais. Vyriausybė turės suderinti jau priimtus teisinius aktus su Lietuvos Respublikos Konstitucija bei tarptautinėmis konvencijomis, prie kurių Lietuva yra prisijungusi, ir šalinti pasitaikančius prieštaravimus. Įgyvendindama įstatymų leidybos iniciatyvos teisę, Vyriausybė rengs ir teiks Lietuvos Respublikos Seimui svarstyti įstatymų projektus, kuriais bus realizuojama Vyriausybės vykdoma politika.

Iki Lietuvos Respublikos Seimas nustatys stabilesnę įstatymų bei kitų teisiųjų aktų projektų rengimo ir jų svarstymo, įsigaliojimo bei skelbimo tvarką, Vyriausybė numato parengti įstatymų dėl teisės šaltinių projektų paketą. Kartu turėtų būti sudarytas ir konstitucinių įstatymų projektų rengimo planas.

Vyriausybė numato tobulinti teisinės informacijos būklę, sukurti tobulesnę šios informacijos teikimo sistemą. Tuo tikslu numatoma leisti valstybės lėšomis specialų periodinį leidinį, kuriame būtų skelbiami Vyriausybės priimti aktai.

Vyriausybė skatins ir rems teisėtyrą, organizuos įstatymų bei kitų normatyvinių aktų veiksmingumo tyrimus, sieks, kad įstatymai būtų realūs, moksliškai pagrįsti ir atitiktų neatidėliotinas bei perspektyvines teisinės valstybės kūrimo sąlygas. Vyriausybė laikysis nuostatos, kad esminius kurios nors visuomeninių santykių teisinio reguliavimo srities pertvarkymus būtina derinti su visa teisiųjų aktų sistema.

Vyriausybė rūpinsis spartesne teisėsaugos sistemos ir jos institucijų (prokuratūros, tardymo, bausmių vykdymo) reforma. Svarbi šios reformos kryptis yra ne tik parengti įstatymus, kurių reikia, kad funkcionuotų nauja teisėsaugos sistema, bet ir plėtoti teisinės valstybės pagrindus užtikrinančių valstybinių tarnybų - Vidaus reikalų ministerijos, Krašto apsaugos ministerijos, Saugumo tarnybos, Muitinės departamento - bendradarbiavimą.

Bus rūpinamasi teisėsaugos institucijų specialistų rengimu ir jų kvalifikacijos kėlimu, tinkamų šių institucijų darbo sąlygų bei jų darbuotojų socialinių garantijų užtikrinimu.

Vyriausybė vykdys aktyvią politiką nusikalstamumo kontrolės ir jo prevencijos srityje. Šios politikos strateginė kryptis - analizuoti nusikaltimų ir kitų teisėtvarkos pažeidimų socialines priežastis, užkirsti kelią joms atsirasti. Turi

būti sparčiau kuriami nusikalstamumo kontrolę ir jo prevenciją reglamentuojantys įstatymai, atitinkantys Lietuvos dabarties realijas bei tarptautinę praktiką.

Vyriausybė artimiausiu metu pateiks Lietuvos Respublikos Seimui naujų Baudžiamojo kodekso skirsnių, reglamentuojančių atsakomybę už nusikaltimus valstybinei ir privatinei nuosavybei, teisingumui, krašto apsaugos tarnybai bei atsakomybę už organizuotus ir kitokius nusikaltimus, projektą. Taip pat bus pradėdama radikalesnė bei tobulesnė bausmių vykdymo sistemos reforma.

8.2. Valstybinio valdymo tobulinimas ir darbas su savivaldybėmis

Šiuo metu funkcionuojantys valstybinio valdymo organai yra jau keletą pertvarkymų rezultatas. Pertvarkymai palietė institucijas bei jų tarnautojus.

Vykdant ekonomikos, socialinių ir teisinių santykių reformą, bus siekiama, kad valstybinio valdymo organai laikytųsi lanksčios politikos ir aprėptų vykstančius pokyčius bei numatytų tolesnius žingsnius, kartu išlikdami kuo stabilesni ūkio pertvarkos laikotarpiu.

Todėl Vyriausybė, keičiantis valstybinės valdžios organams (Lietuvos Respublikos Seimo ir Prezidento institucijų atkūrimas) bei jų pobūdžiui, laikysis nuostatos, jog būtina maksimaliai išlaikyti tai, kas jau sukurta ir pasiteisino organizuojant valdymą. Jau susiklostė tam tikros ministerijų pavadinimų, jų funkcijų atskyrimo ar derinimo tradicijos. Kur kas svarbiau tinkamai paskirstyti funkcijas, negu sumažinti ministerijų skaičių. Kol kas tikslinga turėti daugiau ministerijų, kad būtų išvengta netvarkos vykdant ūkio reformas.

Tai nereiškia, jog Vyriausybė neketina tobulinti valdymo sferos. Idealaus valdymo modelio reikia siekti etapais, laikantis aktyvios evoliucijos principo.

Tobulinant *savivaldą*, būtina peržiūrėti įstatymus, derinti teritorijų savarankškumą, iniciatyvą ir rūpinimąsi žmonių gyvenimo sąlygomis su valstybės interesais, kurie turi būti prioritetai. Šiai nuostatai realizuoti numatoma pateikti Lietuvos Respublikos Seimui svarstyti Vyriausybės atstovo konkrečioje teritorijoje įstatymo projektą.

Savivaldybių darbai labai trukdo neišspręsti nuosavybės klausimai. Būtina įteisinti savivaldybių nuosavybę kaip jų veiklos savarankškumo pagrindą ir tuo galutinai suformuoti vietinių savivaldybių ūkį (pirmiausia perduoti savivaldybėms jų reguliavimo sferai priskirtus objektus), įstatymiškai apibrėžti municipalinės nuosavybės ir municipalinio ūkio sampratą, įtvirtinant juos kaip savarankiškai egzistuojančius greta valstybinės nuosavybės. Per municipalinės nuosavybės įteisinimą ir jos apsaugą turi būti pastiektas interesų balansas tarp centro ir vietų, tačiau žmonių užimtumo, paslaugų, prekybos problemos turi būti sprendžiamos vietose.

Vyriausybė skatins savivaldybes kurti savo teritorijose materialinę techninę bazę bendroms gyventojų reikmėms tenkinti. Numatoma padėti savivaldybėms

parengti trūkstantis teisinius pagrindus, telkti metodinę paramą, organizuoti nuolatinį visų lygių savivaldybių tarnautojų mokymą. Būtina užtikrinti savivaldybių tarnautojų teises, socialines garantijas, numčius jas valstybės ir savivaldybių tarnautojų statuso įstatymo projekte, taip pat užtikrinti, kad tarnautojai laikytųsi etikos, reglamentuoti (atskirti) centrinės valdžios organų ir savivaldybių funkcijas.

Infrastruktūrai plėtoti bus panaudotos ne tik vietinių, bet ir visos Lietuvos verslininkų galimybės, bus leista savivaldybėms su savo municipaliniu turtu (žemė, pastatai, laisvos lėšos) dalyvauti bendruose privataus kapitalo projektuose. Sukauptos vietinių verslininkų, gyventojų, įmonių lėšos galės būti panaudotos konkrečioms vietinio ūkio objektams finansuoti, bus skatinama municipalinių bankų, fondų, kredito draugijų veikla ir jų steigimas, leidžiami municipalitetų vertybiniai popieriai.

Ateityje reikės rengti regionų programas ir organizuoti jų vykdymą. Tikslinga atlikti Lietuvos teritorinių vienetų demografinę, gyventojų užimtumo, ekonominio potencialo analizę ir įvertinti regionų plėtojimo politiką. Prioritetas bus teikiamas Rytų Lietuvos, Pajūrio regionų, taip pat didžiųjų miestų ir miestelių išsivystymo lygio subalansavimo programoms.

Vyriausybė numato operatyviai išspręsti klausimą dėl informacijos srautų tarp jos ir savivaldybių užtikrinimo ir siekti užsienio investicijų decentralizavimo.

Lietuvos Respublika
VYRIAUSYBĖS PROGRAMA

Atsakingas už leidinį F. KŠANAS

SL 395. 1993.01.21. 4,5 leidyb. apsk. I. Tlr. 500 egz. Užsakymas 42.

Lietuvos informacijos institutas, Kaivarijų 3, 2659 Vilnius.

Spausdino LII, Totorių 27, 2000 Vilnius.